

Univerzita Karlova V Praze
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pracovní sešit pro žáky první třídy základní školy (soudobé umění ilustrace
s ohledem na produkci určenou dětem)

Workbook for Pupils of First Grade of Primary School (Contemporary Art Illustration
with Respect to the Production Intended for Children)

Veronika Filčíková

3. ročník

Vedoucí práce: doc. PhDr. Martin Raudenský, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání

Červenec 2016

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci vypracovala samostatně za použití literatury uvedené v seznamu literatury.

V Praze dne:

Děkuji vedoucímu své práce doc. PhDr. Martinu Raudenskému Ph.D., který mě motivoval a pomáhal mi s vytvořením bakalářské práce. Dále děkuji skupině vlčat z pražského skautského oddílu, která mi pomohla s prověřováním pracovního sešitu. A také děkuji své rodině a svým přátelům za velkou trpělivost a podporu.

Anotace

Bakalářská práce popisuje vznik pracovního sešitu, který je určen dětem prvních tříd. Teoretická část zkoumá slabikáře, jakožto první učebnici, s níž se dítě setkává. Sleduje vývoj ilustrace pro nejmenší a zaměřuje se na jednotlivé ilustrátory a typografy, jež jsou inspirací pro vznik pracovního sešitu. Didaktická část zkoumá, zda jednotlivé úkoly pracovního sešitu jsou pro děti srozumitelné a vypracovatelné. Praktická část se zabývá pracovním sešitem samotným – od vývojových fází dítěte, po maketu pracovního sešitu.

Klíčová slova

ilustrace, grafický design, typografie, učebnice, slabikář, hra, úkol, zábava, pracovní sešit, grafomotorika, nácvik psaní, geometrie, tvary, barva

Anotacion

This work describes the origin of the workbook, which is designed for children of first grade. The theoretical part examines spelling-book as the first textbook, with which the child meets. Theoretical work also monitors the development of illustrations for the smallest and focuses on individual illustrators and typographers, which are the inspiration for the workbook. Didactic part examines if the individual tasks of the workbook are understandable for children. The practical part deals with the workbook itself - the developmental stages of a child, until the real workbook.

Key words

illustration, graphic design, typography, textbook, spelling-book, game, task, fun, workbook, graphomotory, training for writing, geometry, shapes, color

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. SLABIKÁŘE NAPŘÍČ GENERACEMI	8
1.1. Velikost učebnice	8
1.2. Předśádka	9
1.3. Patitul/hlavní titul.....	10
1.4. Obsah, tiráž a jeho rozložení.....	11
1.5. Rozložení textu a ilustrací	12
1.6. Zhodnocení	13
2. STRUČNÁ HISTORIE ILUSTRACE DĚTSKÝCH KNIH	14
2.1. Počátky dětské ilustrace a dětských knih	14
3. OSOBNOSTI DĚTSKÉHO ILUSTRÁTORSTVÍ	16
4. TYPOGRAFIE V KNIZE PRO DĚTI	18
4.1. Typografové.....	19
4.2. Comenia Script – české školní písmo	20
4.2.1. Výhody a nevýhody písma Comenia Script.....	21
4.2.2. Varianty písma Comenia Script	22
5. ILUSTRACE DNES	23
DIDAKTICKÁ ČÁST	25
6. PRACOVNÍ SEŠIT V PRAXI	25
6.1. Cíle a očekávané výstupy	25
6.2. Realizace	25
6.3. Zhodnocení	28

PRAKTICKÁ ČÁST	30
7. VÝVOJOVÉ FÁZE	30
7.1. Vývoj estetického vnímání	30
7.2. Vývoj dětské kresby	31
7.3. Grafomotorický vývoj	32
7.4. Činnosti rozvíjející jemnou motoriku	33
8. GRAFOMOTORICKÁ ČÁST A NÁCVIK PSANÍ	33
8.1. Pracovní sešit	33
9. GEOMETRICKÁ ČÁST	36
9.1. Rozdělení pracovního sešitu	36
CITOVANÁ LITERATURA	39
SEZNAM PŘÍLOH	41

Úvod:

Vstup dítěte do první třídy je velkým krokem nejen pro dítě samotné, ale i pro jeho rodiče. Dítě se začíná učit číst a psát, učí se dochvilnosti, plnění úkolů a samostatnosti. Rodiče se je snaží podporovat a pomáhat mu vplýnout do nového prostředí. Za první rok školní docházky se dítě musí naučit nejen číst a psát, ale i počítat (nemluvě o nových sociálních vazbách a zkušenostech), a to je na obvykle šestileté dítě spousta nových zážitků a požadavků.

Dítěti je tedy důležité pomoci, aby se s prvním rokem na škole zbytečně netrápilo a aby byl jeho vstup do nového prostředí co nejjednodušší. V tom mu ale nemusí pomáhat pouze učitelé a rodiče. Existuje spousta časopisů a sešitů pro předškolní děti, které je mají připravit na školní docházku, stejně jako je spousta pracovních sešitů, které pomáhají dětem v první třídě.

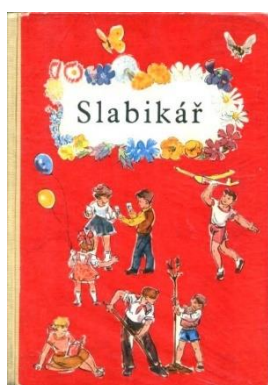
Pro děti v první třídě jsou nejdůležitější především dvě učebnice – Slabikář a Čítanka – knihy, na něž dítě nikdy nezapomene. Je to jeho první „opravdová“ učebnice, na kterou bude vzpomínat po zbytek života. A to nejen proto, že to je první učebnice, ale také proto, že udává směr, jímž se dítě bude dále ubírat, a se kterou bude srovnávat mnoho dalších věcí. Slabikář a čítanka je neučí jen číst a psát, ale získává zde i jiné dovednosti a zkušenosti. Jedná se zejména o estetické cítění a vnímání učebnice jako „uměleckého díla“.

Cílem mé bakalářské práce je vytvořit pracovní sešit, který by dítě bralo ne jako školní pomůcku, ale jako zábavné doplňovačky, které mu (aniž by si to uvědomovalo) pomáhají s nácvikem čtení a psaní.

TEORETICKÁ ČÁST

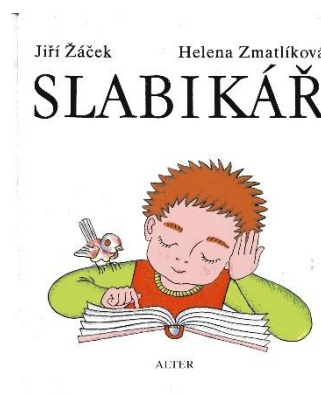
1. Slabikáře napříč generacemi

K porovnání jsem si vybrala tři slabikáře, které nějakým způsobem zasáhly do mého života. Nejzásadnější slabikář je pro mě ten, který mě provázel od první třídy (Žáček, 1992). Poté slabikář mých rodičů (Hřebejková, 1960), který sem si jako malá chtěla stále prohlížet, protože v něm byla spousta obrázků. Třetí slabikář je jeden z novějších. Je to slabikář dítěte mých známých, kterému jsem v první třídě pomáhala s úkoly (Březinová, 2007). Slabikáře budu porovnávat z hlediska grafiky knihy, tj. od obalu až po rozložení tiráže.

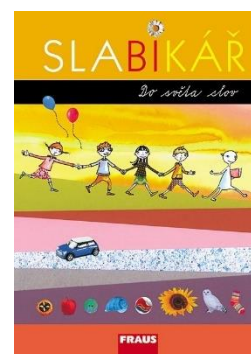
Obrázek 1

Slabikář J. Hřebejková

Obrázek 2

Slabikář J. Žáček

Obrázek 3

Slabikář L. Březinová

1.1. Velikost učebnice

U učebnic je často složité vybrat správný rozměr. V úvahu je potřeba vzít nejen funkčnost nebo čitelnost, ale i na váhu a praktičnost. U žáků prvních tříd je samozřejmě nejpraktičtější učebnice velikosti blízké formátu A4. Znaky v ní tak mohou být větší a ilustrace se v ní nemačkají. Budeme-li porovnávat knihy vzestupně (1960/1992/2007), velikost slabikáře se zvětšuje vzestupnou řadou.

Slabikář Hřebejkové a kol., má rozměry velikosti B5. Tyto formáty jsou vhodné spíše pro starší děti, ale myslím, že v tomto případě nejde o příliš závažnou chybu. Podíváme-li se na ostatní učebnice z období okolo roku 1960, zjistíme, že převážná většina z nich je tohoto malého formátu. Výhodou této velikosti je, jak

snadné nošení v menší školní tašce, tak i pohodlné uchopení do malých dětských rukou. Je to formát, který nepřekáží.

Slabikář mojí generace, tj. slabikář Heleny Zmatlíkové, má atypický formát. Velikost tohoto slabikáře je 20×27 cm, což je rozměr podobný formátu A4. Mají stejnou šířku, ale výška je u Slabikáře snižena o 6 cm. Učebnice tedy vypadá, jako by měla čtvercový formát. Slabikář se, díky snížené výšce, vejde pohodlně do tašky, a ani jeho váha ještě není příliš podstatná.

Slabikář používaný dnes má rozměry formátu A4. Pro žáky prvních tříd to může přinášet řadu výhod, ale i nevýhod. Větší formáty umožňují dítěti snazší orientaci v knize, ilustrace mohou být větší a přehlednější. Na druhé straně je Slabikář hůře skladný a těžší než předešlé slabikáře. Jednotlivá učebnice je pro žáka lehká, ale připočteme-li k tomu váhu čítanky, písanky, sešitů na psaní, penálu i aktovky samotné, je tíha, kterou si dítě nosí na zádech, poměrně zásadní. Proto se domnívám, že je celkově lepší snažit se hledat učebnice menších rozměrů, za stálého předpokladu, že velikost písma nejde na úkor grafiky nebo obráceně. Je těžké najít dokonalou učebnici.

1.2. Předsádka

Předsádka má v knize funkci spojení knižního bloku s deskami. U většiny učebnic nebo knih je čistě bílá, může ale být i barevná nebo potištěná. Po obalu je to první věc, kterou si prohlédneme. U dětské literatury nebo učebnic pro žáky nižších tříd je lepší, když je předsádka nějak zajímavě pojatá. Děti to uvádí do děje. U starších dětí může samozřejmě mít funkci právě opačnou, odvádět od tématu a rozptylovat.

U nejstaršího slabikáře zde máme předsádku potištěnou tématem čtvera ročních období. Dítě, které přirozeně zná roční období, tak má před sebou jakýsi roční plán studia. Celý slabikář je propojen touto tematikou. Dítě čte o počasí a o svátcích, které zároveň prožívá. Tematické uspořádání slabikáře je výhodné i při tvorbě třídního vzdělávacího programu. Toto téma má samozřejmě i své nevýhody. Tou nejzásadnější by mohlo být, že toto téma je nejčastěji vybírané při tvorbě nejen vzdělávacího programu třídy, ale i celé školy. Je to také nejčastěji vybírané téma vzdělávacích programů v mateřských školách, takže je možné, že se žák s některými činnostmi nebo tématy zabíral již dříve a mohl by se nudit.

Slabikář Žáčka a Zmatlíkové má předsádku čistě bílou. Předsádka tak nijak nenarušuje vnitřní rozložení učebnice.

Slabikáře od nakladatelství Fraus mají předsádku tvořenou formou koláže – předsádka s modrými cákanci a fotografickou řadou různých předmětů, které jsou dítěti nějakým způsobem blízké. Fotografie se s pozadím navzájem ruší, takže poněkud zanikají ve zmeti skvrn. V jiné učebnici by tato forma předsádky byla spíš extravagantní a nekorespondovala by se se zbytkem učebnice. V tomto případě není tento efekt příliš zásadní, protože zbytek slabikáře je tvořen v podobném stylu.

1.3. Patitul/hlavní titul

Patitul je první lichá strana po předsádce. V knize plní mnoho rolí. Za prvé to je úvod do knihy, jako takový nás naladí dále do děje (určité napětí, co se bude dít dál) a udává základní informace o knize (název, nakladatelství). Plní ale i praktickou funkci. Pokud by se nedopatřením stalo, že se vytrhne vazba, patitul se pravděpodobně vytrhne spolu s ní, zůstane však hlavní titul, který podává více informací. V mnoha případech je identický s obalem knihy/učebnice.

Nejstarší slabikář z této řady má patitul a hlavní titul krásně rozložený. Patitul je jednoduchý, pouze název „Slabikář“ ve vrchní polovině strany, uprostřed. Hlavní titul je rozdělen na dvě strany a propojen s ilustrací. Na levé straně této dvoustrany je vepsáno nakladatelství a rok vydání. Na straně protilehlé je čistě vyveden hlavní titul. Celá dvoustrana je úhledná, nepodává přehnané množství informací a zároveň vhodně využívá celý svůj prostor. Z knižního pohledu je tento začátek učebnice plynulý a ukazuje, že typograf je schopný ve svém oboru a ví, že není třeba věci uspěchat.

Slabikář Jiřího Žáčka a Heleny Zmatlíkové naopak žádný patitul nemá. O hlavní titul se dělí s dalšími informacemi, podobnými informacím z tiráže. Jsou zde vypsána ocenění, údaje o autorských právech a ISBN. Toto rozdělení působí trochu neurovaně, jakoby byl slabikáři vymezen přesný počet stránek a bylo potřeba šetřit místem. Na druhé straně, jedná-li se o učebnice, jde nepochybně o důležité informace, podle nichž se školy a rodiče rozhodují, zda chtějí děti vyučovat podle této metodiky.

U nejnovějšího slabikáře není patitel, pouze hlavní titul. Trochu nešikovně zde prodloužili motiv z předšátky na stranu k hlavnímu titulu, takže se tato dvoustrana opticky bije. Předšátkový motiv má modré kaňky přes celou jednu stranu, s obrázky ve spodní části, a hlavní titul obsahuje informace o učebnici, spolu s ilustrací ve spodní části. Ilustrace z obou stran na sebe stylově nenavazují, nemají nic společné.

Pokud se podíváme na tyto tři slabikáře už jen z pohledu typografa/sazeče, můžeme poznat, že dříve byly knihy i učebnice brány jako jedna kategorie – vše vyžadovalo svůj prostor. S postupem času se z učebnic stala samostatná kategorie, která při sazbě vyžaduje odlišný přístup.

1.4. Obsah, tiráž a jeho rozložení

Obsah se liší podle účelu knihy. U beletrie je obsah uspořádán podle jednotlivých kapitol. U učebnic a odborné literatury je obsah více rozvinutý – nastiňuje obsah a cíl dané kapitoly. U slabikářů se obsah zaměřuje na jednotlivá písmena.

Tiráž by měla být úplně poslední potištěnou stranou knihy/učebnice. Měla by obsahovat údaje o knize – jméno autora, ilustrátora (u cizojazyčných knih jméno překladatele a původní název knihy/učebnice), jméno odpovědného redaktora, jaké písmo se v knize používá, jméno a sídlo tiskárny, nakladatele, rok vydání, o kolikáté vydání se jedná a také ISBN. U starších knih se udával i náklad, který je v dnešní době zbytečný (knihy se podle potřeby dotiskují). Naopak se ve starších knihách/učebnicích neudává ISBN (používá se od roku 1967). Tiráž by neměla zaplnit celou stranu, většinou bývá zarovnaná ve spodní části knihy, a je skoro vždy zarovnaná na střed.

Slabikář z 60. let má obsah i tiráž situovaný v zadní části. Obsah dělí učebnici na nácvik písmen se slabikou otevřenou, zavřenou, na slova začínající určitou slabikou, apod. Druhá část slabikáře se věnuje převážně básničkám, říkadlům a pohádkám. U jednotlivých básní, uvedených v obsahu, je také uveden autor, ať už konkrétní nebo, není-li autor znám, že jde o text lidový či národní.

Tiráž tohoto slabikáře je řazena na poslední tištěnou stranu, kde udává veškeré potřebné informace, včetně ceny. Chybí pouze zde údaj ISBN.

Slabikář z 90. let má obsah i tiráž řazenou stejně jako předchozí slabikář. Kapitoly jsou řazeny podle písmen, podkapitoly jsou nadpisy čtených článků. Obsah je celkově velmi přehledný, především díky zvýrazněným písmenům.

Tiráž slabikáře je situovaná v horní části poslední tištěné strany. Chybí zde údaje o tiskacím písmu použitém v tomto slabikáři, ale naopak je tu uveden autor písma psacího.

Nejnovější slabikář má obsah i tiráž v přední části. Tiráž je uvedena ihned po hlavním titulu. Je rozložena po celé straně, psaná ve dvou sloupcích, levý sloupec situovaný na pravý praporek, pravý sloupec na levý. Tato tiráž obsahuje i mimo obecných informací a jména recenzentů, seznam dalších učebnic pro první třídu, které toto nakladatelství vydalo, a doložky MŠMT. Na protější straně od tiráže je přivítání pro děti (dopis dětem). Přivítání je neorganicky zapojeno mezi tiráž a obsah a je tak snadno přehlédnutelné.

Obsah je dělen na kapitoly podle článků. V podkapitolách je uvedeno probírané písmeno a úkol, který děti na každé straně vyplňují. Před každou kapitolou je tematicky připojen obrázek.

1.5. Rozložení textu a ilustrací

Rozložení textu a ilustrací je u učebnic zcela zásadní. Je-li text zbytečně natěsnaný, není snadno čitelný a začínající čtenář se snadno ztratí. To samé platí u ilustrací – pokud zbytečně přesahují do textu, nebo jsou příliš blízko textu, čtenář se nemůže soustředit. Ale vše má své výjimky. Může jít o záměr ilustrátora nebo grafika. Tento záměr musí být samozřejmě odůvodněný. U slabikářů a učebnic pro první třídy se podobný typ grafického pojetí spíše nedoporučuje. Zde platí pravidlo „v jednoduchosti je síla“

Nejstarší slabikář má na začátku více ilustrací a méně slov. Text je psán většími písmeny. V záhlaví je vždy tematická ilustrace, před samotným textem jsou vybraná slova psaná po slabikách. Následuje samotný text a v zápatí jsou nejdůležitější písmenka nebo slabiky vypsány psacím písmem. Postupem učebnice, kde se předpokládá, že dítě umí lépe číst, se ilustrace a s nimi i písmo zmenšují. Ilustrace zůstávají nadále tematické, stejně jako slabiky pod ilustracemi. Ve třetí části slabikáře je písmo ještě menší, a je na úrovni zkušeného

mladého čtenáře. Texty se prodlužují na krátké pohádky. Ilustrace zůstávají ve stejné míře a velikosti, jako ve druhé třetině. Slova složená ze slabik také zůstávají a přibývá psací text, který je občas použit jako text nějakého dopisu, který má dítě za úkol přečíst a odpovědět na něj. Vše je poskládáno do malého formátu tak, že si ilustrace s textem vzájemně neodporují, nemačkají se a ani si nepřekáží.

Slabikář s ilustracemi od Heleny Zmatlíkové je rozdělen podobně, jako starší varianta učebnice. Z počátku je písmo veliké, stejně jako ilustrace. Ve spodní části je psací písmo. Zde je řešeno tak, že každá slabika nebo slovo jsou napsané jak tiskacím, tak i psacím písmem. Postupně se písmo zmenšuje a přibývá ho. Ilustrace naopak lehce ubývají.

Poslední slabikář je kombinací mnoha grafických technik. Ilustrace jsou rozděleny po celé dvoustraně a pozadí ilustrací mnohdy zasahuje do textu. Úvod kapitoly je vždy tvořen iniciálou, a to písmenem, které je pro dítě v oné kapitole nejdůležitější. Po celé horní části dvoustrany je jedna veliká ilustrace, která nastiňuje příběh kapitoly. Ilustrace se objevují i mezi textem, jsou ale nepřehledné a složené z různých výtvarných stylů. Ilustrátorka zde kombinuje kresbu, fotografii a koláž. V tomto slabikáři není zdůvodnitelný význam kombinace ilustrací. Kresby jsou pěkné a jednoduché a je proto zbytečné kombinovat kreslené ilustrace s fotografiemi.

1.6. Zhodnocení

Nevím, zda jsem objektivně schopná celkově zhodnotit tyto tři slabikáře, protože jsem vyrůstala v dobách, kdy se učilo ze slabikářů Jiřího Žáčka a Heleny Zmatlíkové, a proto bych tento (mně nejbližší) slabikář zhodnotila jako nejlepší. Pokusím se ale o objektivní recenzi i s tímto vědomím. Pokusím se zhodnotit klady a zápory každého ze tří slabikářů. Samozřejmě každý z nich má jiné priority a jejich o objektivní hodnocení nezbytně musí vzít v úvahu i tuto skutečnost. Hodnocení tedy bude vycházet z předchozích podkapitol.

U nejstaršího slabikáře z roku 1960 bych kladně zhodnotila především plynulost učebnice. Každá část má svůj prostor a své místo. Celkové rozložení ilustrací je přehledné a není na úkor textu. Typograf/sazeč pojal slabikář jako knihu, ne učebnici, a vše srovnal podle pravidel sázení knihy. Do záporů bych zahrнула

snad jen velikost. V té době nebylo zvykem vydávat větší učebnice, u slabikářů pro první třídy by ale bylo lépe, kdyby kniha byla větší a autoři by tak měli více prostoru.

Slabikář z roku 1992 je pro mě, jak jsem již říkala, srdeční záležitostí. Kniha mi velikostí sedí do ruky, ilustrace nejsou nijak agresivní. V této fázi už je vidět, že učebnice začínají mít jiné požadavky na sazbu, než klasická kniha (to jsme si popsali v předchozích kapitolách), ale stále se sazbou podobá více knize, než učebnici. Celkové rozložení knihy je přehledné, volné místo by občas mohlo být využito efektivněji. V tomto slabikáři chybí použití tvořivých her, které by přesáhly strany učebnice.

Poslední slabikář je v mnoha ohledech nevyrovnaný. Ze sazby se upustilo od vakátů, vše je natěsnané a celkově je celý slabikář, byť na tak velké ploše, přeplněný. Ilustrace jsou zmíněny již v předchozích kapitolách a pro úplnost je třeba dodat, že je opravdu škoda, že zajímavé ilustrace nemohou vinou ostatních grafických prvků správně vyniknout.

2. Stručná historie ilustrace dětských knih

2.1. Počátky dětské ilustrace a dětských knih

Stehlíková (Stehlíková, 1984) považuje za první ilustrovanou knihu zaměřenou čistě na děti, knihu *Orbis pictus* (1658), kde Jan Ámos Komenský pochopil, že obraz je v knize pro děti zásadní a napomáhá jim s učením. Bohužel v té době nebyl Komenského nápad zcela přijat a jeho dílo bylo zpracováno trochu jinak, než sám Komenský plánoval. Později sice vycházela literatura pro děti, ale ta byla zaměřená spíše didakticky a umělecká ilustrace se zde nemohla rozšířit. Nejenže pro ni nevyhradili v literatuře místo, ale když už v knize ilustrace byly, vydavatelé se často rozhodli neudávat jméno umělce.

Další autoritou v historii ilustrace se stal v době národního obrození ilustrátor, který posunul základy dětské ilustrace. Byl jím Mikoláš Aleš,

isi, visí visatec,
pod ním stojí chlupatec;
až visatec upadne,
chlupatec ho popadne.

Obrázek 4 - M. Aleš, *Visí visí visatec*

který zprvu otiskoval své ilustrace v časopisech, později ale vytvořil knihu ilustrovaných lidových písní, říkadel a pranostik, kde použil velké množství vlastnoručních perokreseb. Svůj výtvarný projev dítěti nijak nepřizpůsobil ani nezjednodušoval. Ve svých kresbách vyznával lásku své vlasti, domovské krajiny a lidem. Toto pro něj byl nikdy nekončící zdroj inspirace. Svým výtvarným projevem napomohl dalšímu vývoji ilustrace.

Na přelomu 19. a 20. století vzniklo pod vedením anglického spisovatele a novelisty Williama Morrise v Anglii hnutí za krásnou knihu. Toto hnutí se posléze dostalo i k nám, kdy se o obnovu krásné literatury začalo zajímat hnutí Moderní revue, kterou vydával Arnošt Procházka. Mimo jiné pro něj pracoval například S. K. Neumann nebo Zdenka Braunerová. Byl to však F. X. Šalda, který se ve svém článku *Kniha jako umělecké dílo* (Šalda, 1905), odvolává na Williama Morrise jako na velikého obroditele vizuální knižní podoby. Sám William Morris napsal: *„Jediné umělecké dílo, které vyniká nad dokonalou středověkou knihou, jest dokonalá středověká stavba.“* Načež se Šalda připojuje a dnešní společnost považuje za společnost úpadkovou pro nedostatek péče a vizuálního cítění. Říká, že kniha by měla být postavena jako umělecké dílo, kdy každá jednotlivá strana má být pojata jako dokonalý obraz a kniha jako dokonalá socha. Šaldovým cílem bylo, aby se propojila kniha jak po stránce výtvarné tak typografické a dodává že: *„Výtvarný umělec musí býti kreslířem-dekorátérem plným jemného smyslu pro typografickou stránku a její členění, stejně jako typograf musí být nejen odborníkem, ovládajícím všechny prameny svého řemesla a čerpajícím z jejich hlubin, ale i člověkem celkové výtvarné kultury.“* Další umělci navazovali na tento článek a dělili se do skupin, kdy první výhradně uznávala typografii jako estetické dílo, a druhá používala v ilustraci grafických technik, nejčastěji dřevorytu. Z dětské tvorby té doby musím zmínit především Mrštíkovu Pohádku máje (1897), ilustrovala již zmíněná Zdenka Braunerová. Další významnou dětskou knihou se stala knížka Broučci Zdenka Karafiáta s ilustracemi velice významné osobnosti dětské ilustrace – Vojtěcha Preissiga.

Za zlom v ilustraci pro děti se v roce 1903 považuje manifestační vystoupení Sdružení výtvarných umělců Mánes, kteří ve svém časopise *Volné směry* vydali soubor ilustrovaných textů *Sníh*. Na ilustracích pracovala řada výtvarných umělců, například M. Aleš, F. Kupka, L. Šaloun, J. Kotěra nebo S. Sucharda.

Tento soubor ilustrací byl spojen také s hnutím za estetickou výchovu (představitelé např. F. X. Šalda, A. Mrštík, Z. Braunerová aj.)

Později estetiku dětské knihy ovlivnily směry jako dekorativismus, symbolismus a secese.

3. Osobnosti dětského ilustrátorství

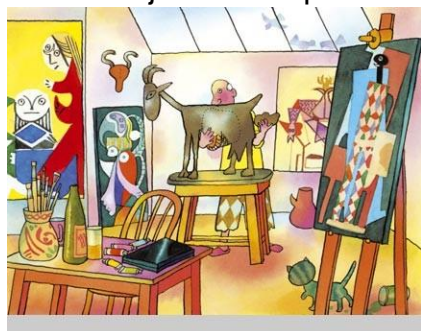
V historii českého ilustrátorství je spousta umělců, kteří se zasadili o její vývoj. Vybrala jsem jen ty umělce, kteří mě v životě ovlivnili a kteří byli inspirací pro moji bakalářskou práci.

Zdeněk Adla (1910–1990)

Z jeho profesní kariéry je asi nejdůležitější jeho práce šéfredaktora *Mateřídoušky*. V roce 1967 založil dětský časopis *Sluníčko*, ze kterého je poznat, že se nejvíce zajímal o tvorbu pro nejmenší děti. Rád vymýšlel nové postupy rozvíjející dětskou aktivitu, jako jsou například obrázkové hádanky, skrývačky a domalovánky. Knihu nepojímá jako text s ilustracemi, ale jako celek, a je tak schopný vytvářet knihy jako hračky.

Gabriel Filcík (1946)

Ve své tvorbě se zajímal o malé děti. Jeho zaměření nebylo jen literární, zabýval se formou hračky a výtvarnými návrhy loutek. S jeho ilustracemi jsme se mohli setkat nejen v časopisech *Sluníčko* a *Mateřídouška*, ale také v humorných

Obrázek 5 - G. Filcík

knihách pro děti. Pro mě byl Gabriel Filcík největším přínosem v kreslených leporelech. Jeho rentgenové domy dali dětem možnost rozvíjet fantazii a pomáhali jim správně vidět, jak věci fungují. Já si s jeho knihami jako malá dokázala vyhrát hodiny.

Jan Kubíček (1927–2013)

Ve své tvorbě se Jan Kubíček zaměřoval na geometrické tvary a písma, které se snažil osamostatnit a výtvarně pojmout. Pro děti vytváří omalovánky a skládačky s pedagogickým zaměřením. Pracuje s figurálními ilustracemi řešenými

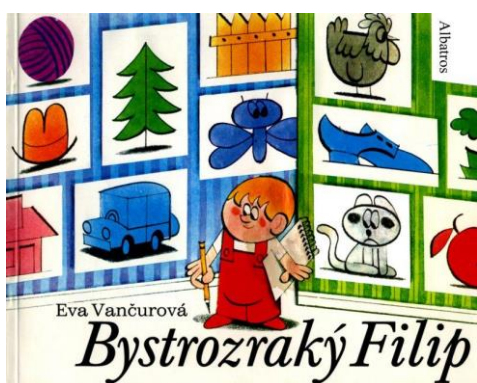
geometricky, jimž nikdy nechybí vtip. Sám autor vnímá dětskou knihu jako hračku rozvíjející emotivní a estetické vnímání.

Miloš Noll (1926–1998)

V ilustrační tvorbě pro děti se Miloš Noll nejvíce prosadil ilustracemi ke knihám Evy Vančurové o chytrém Filipovi, jež jsou určeny zejména předškolním dětem. Jsou zaměřené na to, jak hravým způsobem naučit děti

Obrázek 6 - J. Kubiček

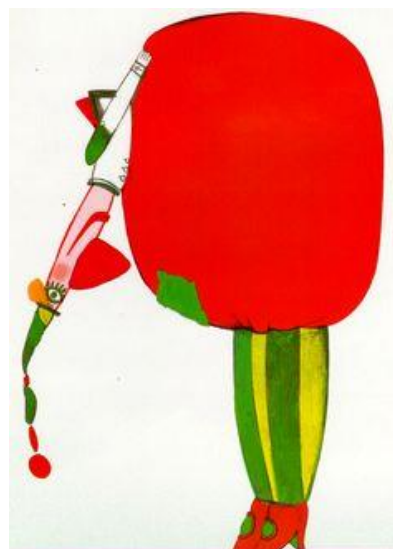

Obrázek 7 - M. Noll

samostatnému myšlení. Tyto knihy byly největší inspirací při vytváření mého pracovního sešitu. Zaujalo mě, jak jednoduchou ale přesto jasnou formou Miloš Noll naznačil, co mají děti dělat. Ve spojení s Evou Vančurovou tak, podle mého názoru, vytvořili sešit, který oslovuje přímo dítě, a dítě samotné je schopno si knihu samo vypracovat. Stejně jako s rentgenovými domy Gabriela Filčíka, tak i s těmito knihami jsem si dokázala vyhrát hodiny.

Květa Pacovská (1928)

V ilustraci pro děti zaujala Květa Pacovská zvláštní místo. Její výtvarné pojetí knihy jako celku je naprosto jedinečné. Je schopná propojit ilustrace i text tak, že celkový dojem knihu pro děti povyšuje na další úroveň. Do ilustrace zapojuje geometrické prvky a pracuje s pestrými barvami. V typografii, zejména v knize Král, král na dudy hrál, si hraje s písmem jako celkem a jednotlivé litery komponuje do říkadel, se kterými zrovna pracuje. Tato kniha je, podle mého, nejlepší knihou Květy Pacovské pro děti.

Obrázek 8 - K. Pacovská

Radek Pilař (1931–1993)

Obrázek 9 - R. Pilař

Nejznámější tvorbou Radka Pilaře jsou bez diskuzí ilustrace ke Čtvrtkovým knihám o Rumcajsovi a legendární postava Večerníčka. Avšak jeho tvorba sahá mnohem dál. Je tvůrcem mnoha animovaných televizních seriálů, které byly vysílány ve více než třiceti zemích světa. Časem svojí ilustraci posouvá od čisté kresby po do té doby neznámý výtvarný směr – fotoasambláž. V kresbě se Radek Pilař vždy pevně držel geometrických linií, ve fotoasambláži pak od tohoto zaměření pomalu ustupuje, začíná pracovat spíše s přírodní tematikou a dostává se až do lehké abstrakce.

Helena Zmatlíková (1923–2005)

Helena Zmatlíková je zejména ilustrátorkou dětských knih. Její výtvarné vyjádření je zřetelné a pro děti velice srozumitelné. Její kresba, mnohdy kolorovaná, má jasné obrysy, kresby mají optimistický nádech a často se blíží až ke grotesknímu figurálnímu ztvárnění. Nejen proto měla také možnost ilustrovat dětský slabikář a s ním spojené další sešity a učebnice. A díky těmto dílům ovlivnila řady malých umělců, mezi které jsem se v dětských letech mohla hlásit i já.

Obrázek 9 - H. Zmatlíková

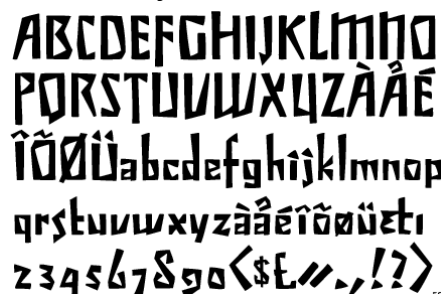
4. Typografie v knize pro děti

Typografie knih je velice obsáhlé téma. Vývoj typografie sahá až k počátkům prvních kronik a veliký rozmach se pak projevuje s příchodem knihtisku. Typografie je nedílnou součástí knihy a je velice důležitá. Správné rozložení textu a ilustrací, stejně jako volba písma a její velikosti, může z nezajímavé knihy vytvořit knihu, jež může soutěžit o titul knihy roku. V této práci se ale nebudu zabývat vývojem typografie, vypíchnu pouze několik typografů, kteří mě zaujali a byli přínosem pro vývoj mého pracovního sešitu. V druhé části této kapitoly se budu zabývat písmem Comenia.

4.1. Typografové

Vojtěch Preissig (1873–1944)

Vojtěch Preissig byl nejen výborným ilustrátorem, ale hlavně geniálním grafikem a typografem. Knihu pojímal jako celek včetně písma a okrajů stránek. O tom se můžeme přesvědčit v knihách *Broučci*, *Byl jeden domeček*, nebo *Bezručovy Slezské písně*, které Preissig dotáhl téměř k dokonalosti. Pro nás je ale nejdůležitější zrod prvního českého fontu – Preissigovy antikvy. Písmo, které vzniklo na přelomu dvacátého století na základě neexistence českého fontu. Do té doby se fonty přejímaly od Němců. Svoji antikvu vytvořenou na principu zalamované pásky Preissig představil v roce 1925 na mezinárodní výstavě dekorativních umění v Paříži.

Obrázek 10 - V. Preissig

Ladislav Sutnar (1897–1976)

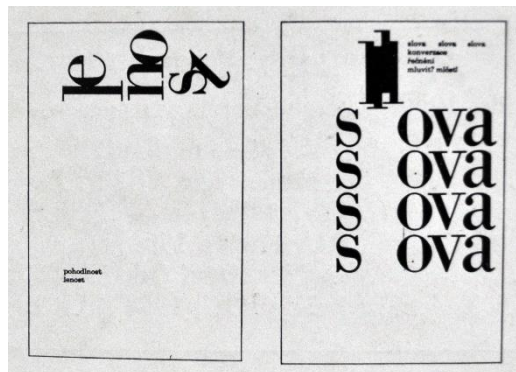

Obrázek 11 - L. Sutnar

Ladislav Sutnar nebyl čistým typografem. Řadí se také mezi designéry v oboru užitého umění. K jeho typografickým dílům patří hlavně plakáty, které nejčastěji vytvářel s pomocí výstřižků fotografií.

Oldřich Hlavsa (1909–1995)

Oldřich Hlavsa studoval a vystudoval sazečství a stal se členem různých typografických asociací. Jeho přínosem do oboru typografie byla myšlenka vnímání písma jako optické hry. Experimentoval s jednotlivými literami a snažil se najít rozdílné vztahy mezi písmem a ilustrací. Sutnar jeho díla pojímal jako typooobrazy, které by se daly přirovnat k futurismu nebo dadaismu.

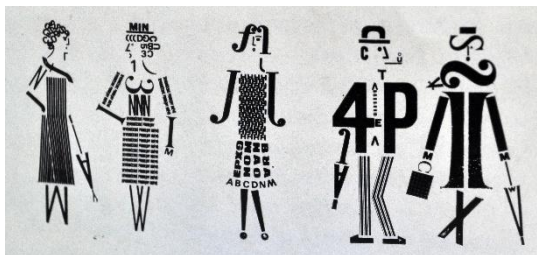

Obrázek 12 - O. Hlavsa

Příkladem jeho práce je kniha s názvem *Krutá kniha aforismů* (Praha 1969), kde se snažil pojmout slova typograficky tak, aby vyjadřovala svou podstatu.

Eugen Weidlich (1916–1983)

Eugen Weidlich studoval na škole uměleckých řemesel v Brně a na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Nejvíce se věnoval užité grafice a typografii,

Obrázek 13 - E. Weidlich

kteřé se snažil propojit v jeden celek. Rád si hrál s tvary a transformacemi písma. Pro mě nejzajímavější v jeho tvorbě je montáž typografických prvků pro Liberecké výstavní trhy v roce 1965.

Milan Grygar (1926)

Vystudoval

Uměleckoprůmyslovou školu v Praze pod vedením Emila Filly.

Je známější spíše jako malíř, než jako typograf, zejména pro jeho akustické kresby. Ale

Obrázek 14 - M. Grygar

v typografii, stejně jako v malbě byl ovlivněn kubismem – zjednodušování tvarů, úsporné výrazy, geometrie, kompozice. V typografii se zabývá hlavně plakáty a přebaly knih. Hraje si (stejně jako Eugen Weidlich) s jednotlivými literami a skládá je do zajímavých kompozic (Typografické ilustrace pro knížku školního humoru 1973)

4.2. Comenia Script – české školní písmo

Písmo Comenia Script je nové školní písmo vytvořené v roce 2009. Pracovali na něm Radana Lencová, František Štorm a Tomáš Brousil. Toto písmo vzniklo na základě myšlenky Radany Lencové, že dosavadní učení písma je neefektivní, protože psací písmo se sice vyučuje v prvních třídách, ale dítě se před nástupem do školy naučí minimálně svůj podpis, který je psán tiskacími kapitálkami. V první třídě se sice naučí psát psacím písmem, ale postupem času si stejně písmo přizpůsobí a ve většině případů se vrátí zpátky k písmu tiskacímu. Radana

Lencová tedy vymyslela písmo ve více variantách vhodné jak pro praváky tak leváky. Od psacího písma se ale úplně neupustilo. Tvůrci písma dali ve svých variantách možnost dětem si písmo přizpůsobit a v jedné dokonce počítají s tím, že dítě začne automaticky písmo spojovat.

Toto písmo se dva roky zkoušelo na 33 základních školách, a poté bylo MŠMT uznáno jako alternativa k nynější výuce písma na základních školách. Podmínkou ale je, že s touto novou alternativou musí souhlasit rodiče, kteří musí být seznámeni s možnými komplikacemi spojenými s přestupem dítěte do jiné školy a s dalšími možnými problémy. V současnosti se toto písmo vyučuje na více než 200 školách.

Spolu s vývojem tohoto písma vznikla i metodická příručka a pomůcky, které napomáhají výuce a motivují děti. Balíček s pomůckami obsahuje velké množství pracovních sešitů a listů, ve kterých se dítě učí novému písmu hravou formou. Další součástí tohoto didaktického balíčku jsou různé záložky a taháky pomáhající dítěti se zafixováním písmen. Základním sešitem pro první třídy je pracovní sešit Umím psát 1, 2 pro praváky i leváky, kde jsou jednotlivá písmena přizpůsobena pro děti píšící levou rukou. Do doby vzniku tohoto sešitu se leváci museli učit písmo stejnými tahy jako praváci, s tím, že vzor byl vytištěn na pravé straně listu, aby si ho dítě nezakrývalo rukou. Zde má také vzor psaný na pravé straně listu, s tím rozdílem, že jednotlivé znaky se píší nepatrně jinak než znaky pro praváky.

4.2.1. Výhody a nevýhody písma Comenia Script

Výhod je spousta, ale za dobu zkoušení tohoto písma se objevila také řada nevýhod. Výsledkem tohoto zkoumání nejspíš není přesvědčit všechny, aby písmo bylo schváleno, ale dát lidem na možnost volby.

Mezi výhody tohoto písma můžeme zařadit, že písmena velké abecedy jsou jednodušší, než písmo současné školní normy, a proto je pro dítě snáze naučitelné. K tomu dopomáhá i volitelnost sklonu písmen, který si dítě volí samo a samo si upravuje písmo podle toho, jak mu víc vyhovuje. S tím souvisí i napojování jednotlivých písmen, které dítě může, ale nemusí zavádět. Napojování jednotlivých liter se podobá psacímu písmu s tím rozdílem, že u psací

formy dítě píše diakritická znaménka až na konci slova, kdežto u písma Comenia Script dítě používá diakritická znaménka současně s psaným písmenem.

Tato kombinace tiskacího a psacího písma je velice podobná druhům písma, které se učí v jiných zemích a děti tak mohou lépe rozumět a komunikovat s dětmi z ciziny. Je to pro ně i výhoda při nácviku čtení. Knihy jsou psané tiskacím písmem, které je podobné tomuto fontu, a dítě se nemusí učit víc variant jednoho písmene. Další výhodou tohoto písma je, že dítě by díky této formě písma mělo lépe pochopit psaný text.

Jiné varianty tohoto písma jsou uzpůsobené pro psaní pravou i levou rukou, což předchozí varianty zatím neumožňují. Dříve bylo jednodušší přeučovat leváky na praváky, než pro ně přizpůsobit písmo. K podobnému účelu je také vytvořena varianta bezpatkového písma, kterou mohou využívat dysgrafici nebo mentálně či tělesně hendikepované děti. Některá písmena a číslice mají i více variant a dítě si může vybrat tu, která je pro ně příjemnější a následně ji používat.

Tento druh písma podporují hlavně rodiče dětí s poruchami dys, a rodiče hendikepovaných dětí.

Nevýhodou Comenia Scriptu může být, že autoři dostatečně nepromysleli, že změna písma je spojená s některými psychologickými souvislostmi. Výzkum, jak nové písmo ovlivní psychologicko-výrazové vnímání, zatím neproběhl. Z pohledu grafologického je tomuto písmu vytýkáno mnoho věcí. Nabídka spojitosti písma může vést k roztržitosti vnímání. Navíc psací písmo pomáhá nácviku jemné motoriky. Sklon písma hraje v grafologii také velkou úlohu. Stojatost písma vede na rozdíl od písma se sklonem napravo k introverzi. U některých lidí ale může tento stojatý styl vést ke zklidnění.

4.2.2. Varianty písma Comenia Script

Toto písmo má čtyři varianty, při čemž se nejčastěji používají první dvě varianty, které jsou nejvíc uzpůsobené pro nácvik psaní.

Comenia Script B

Toto písmo je nejjednodušší variantou tohoto fontu. Je určené hlavně pro děti s dysgrafií a jinými poruchami učení. Tento druh písma je osekáný o výběhové tahy a je bezpatkový. Je to vlastně nejzákladnější varianta tohoto písma, která je

pak dotvářena výběhovými a spojovacími tahy. Toto písmo není ale používáno jen v těchto případech. Tato forma je také myšlena na psaní nadpisů nebo jako technické písmo, které se dá použít při matematice nebo geometrii.

Comenia Script A

Tento font je oproti předchozímu rozvinutější díky serifům a výběhovým tahům, které později u některých dětí vedou k propojování písmen. Toto písmo se používá v běžné komunikaci a může být použito i ve výtvarném vyjádření, nejen proto, že tento druh písma je částečnou přípravou na kaligrafickou formu tohoto fontu.

Comenia script universal

Tento druh fontu je kombinací obou předchozích druhů písem. Písmo je bezpatkové (jako verze B), ale má výběhové spojovací tvary (jako verze A). Bylo schváleno MŠMT jako řez písma, který se může vyučovat na základních školách.

Comenia Script kaligrafická verze

Toto písmo je spíše taková třešnička na dortu. Vychází z varianty písma A s tím rozdílem, že se píše seříznutým kaligrafickým perem. Tato varianta není volená na běžný nácvik psaní, je to spíše písmo pro malé i velké nadšence.

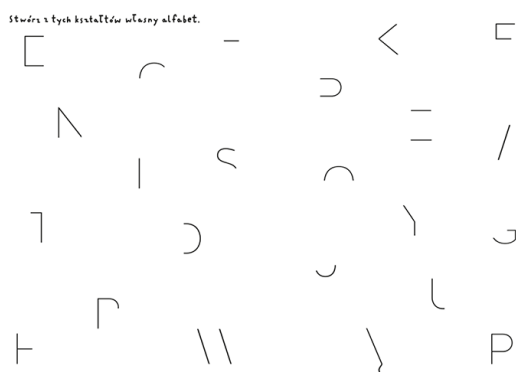
5. Ilustrace dnes

V dnešní době se, také díky moderním technologiím, objevila spousta nových ilustrátorů a grafiků. Tato dvě povolání se prolínají dnes více než kdy dříve. Příkladem z Čech jsou dnes již běžně známá nakladatelství Baobab a Meander. Tato nakladatelství se specializují na nekomerční autorské texty pro děti a mládež. Nejvíce spolupracují s budoucí generací výtvarníků, ale neodmítnou autority jako je František Skála nebo Petr Nikl. Zaměření se na budoucí generace a snahy rozvinout nové směry v ilustraci, typografii a sazbě knih jsou velice záslužné.

Abychom ale nezůstali jen v České republice, koukneme se i za hranice, kde vznikají neméně krásné knihy se stejně nápaditými ilustracemi.

Jan Bajtlik

Jan Bajtlik je tvůrcem knih pro děti, vytváří plakáty, fonty a různé ilustrace. Je autorem knihy *Typogryzmol*, která je zaměřená na typografii a „kreativní čmáranice“. Jeho ilustrace se objevili v různých novinách a časopisech (The New York Times nebo Time Magazine). Pro moji práci jsem si ho vybrala hlavně kvůli knize *Typogryzmol*, kde si hraje s písmeny podobně, jako já.

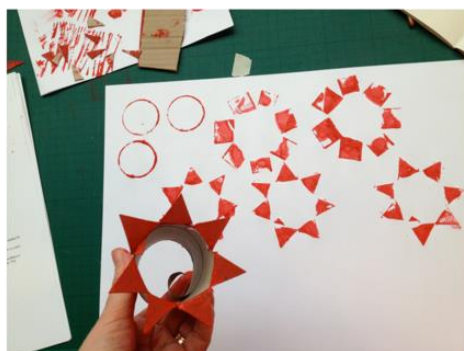
Obrázek 15 - J. Bajtlik

Obrázek 16 - J. Bajtlik

Marion Deuchars

Tato původem skotská ilustrátorka se zaměřuje především na tvorbu pro děti a sama vyniká v kategorii – dnes velice populární – handwriting. Při své práci nejčastěji používá různá, po domácku vyrobená, razítka a šablony. Pro moji bakalářskou práci byla přínosem právě díky těmto razítkům, která jsou velice kreativně pojata.

Obrázek 17 - Marion Deuchars

Obrázek 18 - Marion Deuchars

DIDAKTICKÁ ČÁST

6. Pracovní sešit v praxi

6.1. Cíle a očekávané výstupy

Prvotním cílem mé práce bylo vytvořit pracovní sešit, se kterým by si dítě mohlo osvojit základní dovednosti spojené s psaním a to za co nejmenšího nezbytného zapojení dospělých. Mezi tyto dovednosti řadím především rozvoj jemné motoriky, znalosti tvarů, percepce tvarů v okolí, rozeznávání písmen, relaxace ruky při psaní. Metodická část zdůrazňovala zajímavost a zábavnost jako prvky zvyšující samostatné zapojení dítěte v procesu učení a samoučení.

Pracovní sešity bylo nutné vytvořit s ohledem na srozumitelnost, pochopitelnost a proveditelnost úloh danou věkovou kategorií při zachování zajímavosti a zábavnosti.

Jednotlivé úlohy bylo nezbytné podrobit testování dětmi odpovídajícího věku s prostupností předškoláci – žáci na konci první třídy. Poté jsem testovala také celkové propojení jednotlivých úloh v rámci dramaturgie celého sešitu a stanovení motivačních prahů pro samostatné používání.

Mezi očekávané výstupy bych zahrнула:

- Dítě se orientuje v pracovním sešitě
- Dítě je schopno pochopit zadání a samo ho vypracovat
- Dítě zapojuje své dosavadní znalosti a je schopno je zapojit v praxi
- Dítě se orientuje v prostoru sešitu a umí zapojit a pracovat s fantazií
- Dítě poznává základní geometrické tvary a umí s nimi pracovat
- Dítě zvládá grafomotorické úkony shodné s jeho věkovou skupinou, je schopno držet správně tužku a umí s ní pracovat v rámci své věkové kategorie

6.2. Realizace

Jako cílovou skupinu jsem si vybrala družinu vlčat jednoho pražského skautského oddílu tvořenou předškoláky a žáky první třídy. Tato skupina byla

ideální z hlediska stanovených cílů, protože přesně pokrývá děti před výukou i po základní výuce psaní.

Děti jsem motivovala formou rozhovoru. Na úvod jsem se jim představila, popsala jsem svojí práci a vysvětlila zadání. Děti byly už od začátku nadšené a s radostí se pustily do práce. (Viz obrazová příloha č. 1)

Dětem jsem nepředkládala celý pracovní sešit, ale jen jeho jednotlivé listy a dala jsem jim na výběr z činností, které mohou dělat. Nerozlišovala jsem činnosti na grafomotorické a geometrické, ale dala jsem dětem volnou ruku ve výběru tématu. Nechtěla jsem dětem přikazovat, co mají vyplňovat, ale popsala jsem jim, jaké úkoly mohou dělat a děti si samy vybraly, na co mají náladu. Tím jsem ověřovala zajímavost a motivační potenciál jednotlivých úloh. Celkový čas testování pracovního sešitu strávený s dětmi od úvodní motivace až po závěr trval necelou hodinu a každé dítě za tu dobu zvládlo alespoň dva pracovní listy.

Grafomotorické úkoly

Mezi grafomotorické úkoly jsem zařadila obtahování a překreslování tvarů oběma rukama a dokreslování písmen. První úkol byl pro děti namáhavější, některé děti s tím měly problém, nakonec ho všechny zvládly. U druhého úkolu děti zapojovaly fantazii. Úkol měl dvě verze. V první verzi děti dostali nedokončená písmena, a měli za úkol je zajímavě dokreslit. Cílem nebylo dokreslit písmeno, ale zapojit fantazii a vymyslet, co jiného by se z toho mohlo vytvořit. Zadání druhé verze bylo stejné, jen písmena byla celá. V první verzi se dětem podařilo vytvářet zajímavé věci. Většinou to byly figurální kresby a zvířata. Jen dvě písmena byla dokreslena jinak. V jednom případě to byla střílící vesmírná loď a ve druhém případě se jednalo o dokreslené Z. Chlapec v tomto případě asi dostatečně nepochopil zadání, ale další dvě písmena dokreslil zajímavěji – z nedokončeného písmene X vytvořil medvídku, a z nedokončeného písmene P vytvořil vousatého muže s velkým břichem. Asi nejzajímavějším obrázkem v této kategorii byl z nedokončeného písmene S dokreslený dřevorubec s pilou. Ve druhé variantě (kdy se jednalo o dokreslování celých písmen) se objevily jen dva typy obrázků – budova a figura. Z písmen M a H dítě vytvořilo domečky dokreslením střechy. U písmen B a C dítě vytvořilo dvě figury. Stejně jako v předchozí variantě, i tady se jednalo u písmene B o tlustého člověka. Písmeno

C ale dítě pojalo kreativněji a nakládalo s ním, jako by to bylo ucho. Pak jen dokreslilo hlavu a druhé ucho a člověk s velkým uchem byl na světě.

Úkoly na nácvik psaní

V tomto případě jsem měla tři cvičení. Při prvním děti dostaly obrázky, které měli pojmenovat a vedle nakreslit, co jiného mohou ta slova znamenat (příkladem bylo lidské oko a oko v polévce). Další slovy byla ucho, koruna a ručička. V druhém úkolu měli děti nakreslený strom z písmen a měly obrázek dotvořit pomocí jiných písmen. Ve třetím úkolu dostali obrázek, kde byla schovaná psací i tiskací písmena. Děti je měly najít a barevně obtáhnout.

První úkol byl pro děti vesměs jednoduchý. Obrázky poznávaly a dokázaly je popsat. Při dokreslování ostatních slov neměli problém vymyslet obrázky stejného významu. V průběhu jsem ale objevila jednu chybu, a to u slova ucho jsem písmeno CH brala jako dvě písmena a omylem se mi tam zapletlo místo ještě na jedno písmeno. Naštěstí si i s tím děti snadno poradily. Ve dvou případech vypsali slovo hrnek, ale obrázky nakreslily na slovo ucho, a ve třetím případě dítě dokonce kreativně napsalo slovo ouško.

Druhý úkol vyplňovaly pouze dvě děti, které navíc nešikovně seděly hned vedle sebe. Výsledkem jsou tedy dva skoro shodné obrázky. Děti navíc úplně nepochopili zadání a nepokládaly písmena vedle sebe (jako to bylo v případě stromu), ale používali písmena jako tvary (například písmeno O bylo kolo od auta, nebo ciferník hodin).

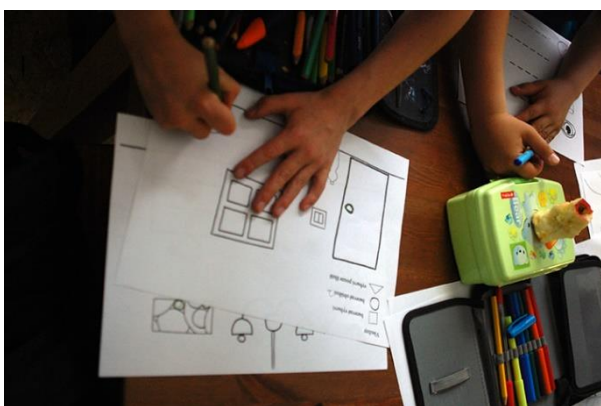
Třetí úkol byl pro děti sice náročný, ale v konečné fázi je velice bavil. Dokonce se jim podařilo najít písmena i tam, kde vlastně žádná nebyla. V další části měly děti za úkol sami schovat nějaká svá písmena. Každému se podařilo schovat alespoň jedno. Kmen stromu představoval písmeno T a v dalším obrázku dítě nakreslilo rybníček a do něj schovalo písmeno S jako vlnky na hladině.

Geometrické úkoly

V geometrické části jsem měla dva úkoly. První byl na dvě strany a děti hledaly kruhy, čtverce a trojúhelníky a barevně je označovaly. Druhý úkol byla mozaika z geometrických tvarů, kterou měli dotvořit a následně vybarvit.

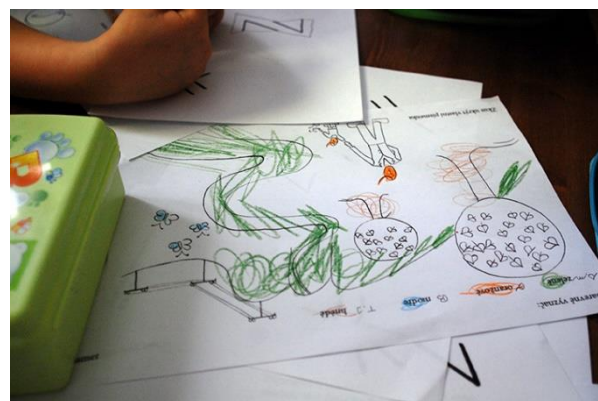
První úkol si zvolila většina dětí jako svůj první úkol ze dvou, které měly vyplnit. Na tomto úkolu se také nejvíce zdržely. Nejjednodušší pro ně bylo najít čtverce, nejobtížnější byli kruhy. Jeden chlapec byl velice iniciativní a rozhodl se všechny tvary spočítat. V tomto počínu jsem mu nebránila a čekala jsem, jak se s tímto úkolem popere. Bylo zajímavé sledovat, jak se snaží spočítat všechny kruhy, kterých jsem tam schovala opravdu dost. Jeho nadšení postupem opadávalo, ale stejně chtěl svůj úkol splnit. Nakonec to vzdal a začal vypracovávat další úkol.

Druhý úkol vypracovalo pouze jedno dítě. Mozaiku pilně dokreslilo a pak se pustilo do vybarvování. Pro každý tvar si vybralo jednu barvu a místa, kde se tvary překrývaly, nechalo bílé. Práce mu trvala dlouho, ale výsledek jsem zhodnotila jako velice pečlivý a byla jsem ráda, že se v půlce práce.

6.3. Zhodnocení

Při práci jsem si všímala, jak jsou děti schopné pracovat samostatně a nakolik potřebují pomoc. Díky této práci jsem objevila chyby a využila to k úpravě svého pracovního sešitu. Hodnotit budu, nakolik se mi podařilo splnit záměr této činnosti a zda se naplnily očekávané výstupy.

Dítě se orientuje v pracovním sešitě/listě. V pracovních listech se děti bez nejmenších problémů orientovaly. Jakmile jim bylo jasné zadání, práce samotná byla bez orientačních problémů.

Dítě je schopno pochopit zadání a samo ho vypracovat. V mé skupině byli děti těsně před první třídou a děti ke konci první třídy. Z celkového pohledu se děti

v zadání orientovali, ale předškolní děti potřebovali pomoc. Při zhodnocení jsem se zamýšlela nad srozumitelností úkolů, a jestli je potřeba některé úkoly slovně zjednodušit. Některé jsem se v další verzi pracovního sešitu zjednodušit pokusila.

Dítě zapojuje své dosavadní znalosti a je schopno je použít v praxi. U dětí předškolních šlo zejména o znalosti geometrických tvarů a schopnosti hledat a porovnávat tvary. Všichni z této skupiny byli schopni zapojit své znalosti. U dětí ke konci první třídy jsem se zaměřovala na stejné věci, jako u dětí předškolních, a navíc jsem se zaměřila na znalosti čtení a psaní. Na zhodnocení využití čtení jsem se moc zaměřit nemohla, protože jsem dětem na začátku vysvětlila všechny činnosti, a nemohla jsem tedy pozorovat, jak byly schopni samostatně pochopit. Největší problém měli děti při grafomotorických činnostech, psaní oběma rukama současně. Tato činnost je pro dítě přínosná, měla by jí ale předcházet jistá příprava. Při zhodnocování jsem se rozhodla tuto činnost ve svém pracovním sešitě posunout za jiné činnosti, které by dítěti pomohly ruku uvolnit natolik, aby pro ně psaní oběma rukama nebyl takový problém.

Dítě poznává základní geometrické tvary a umí s nimi pracovat. Při činnostech zaměřených na hledání geometrických tvarů měly děti občas problém všechny tvary najít. Samozřejmě tyto činnosti jsou záměrně vytvářeny tak, aby dítě mělo hledat a proto si myslím, že byly správně připravené a děti je nakonec zvládly.

Dítě zvládá grafomotorické úkony shodné s jeho věkovou skupinou, je schopno držet správně tužku a umí s ní pracovat v rámci své věkové kategorie. Děti byli schopné všechny grafomotorické úkoly zvládat přiměřeně jejich věku. S držetím tužky nemělo žádné dítě (ani předškolní) nejmenší problém.

PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem praktické části bylo vytvořit pracovní sešit pro žáky prvních tříd, které by bylo propojením výtvarné činnosti spolu s grafomotorickými dovednostmi, nácvikem psaní a geometrií. Záměrně jsem rozdělila pracovní sešit na tyto tři části, v každé má dítě splnit určité cíle. Grafomotorické dovednosti mají za úkol dítěti uvolnit ruku a připravit ji tak na dlouhou cestu při nácviku psaní. Nácvik psaní bývá hlavní náplní pracovních sešitů, kdy si dítě osvojuje psaní psacího nebo tiskacího písmene, které si postupem let přizpůsobí svému rukopisu. Geometrická část v tomto sešitě má za úkol rozvinout dětskou fantazii, naučit se pracovat s tvary a s jejich pomocí zvládat písmo.

7. Vývojové fáze

Při vytváření pracovního sešitu je potřeba vědět v jaké fázi se dítě nachází z pohledu různých vývojových situací. U dětí v první třídě se zaměřujeme na vývoj kresby, s čím souvisí i vývoj estetického vnímání. Při psaní je potřeba se zaměřit na vývoj grafomotorický.

7.1. Vývoj estetického vnímání

V. Příhoda (1963) rozděluje vývoj estetického vnímání u dítěte následovně: do 8 let dítě vnímá obraz jako celek a není schopné ho hodnotit podle tématu obrazu. Až v devátém roce je dítě schopno obraz více analyzovat a je schopno cítit estetický zážitek, aniž by obrazu detailněji rozumělo. Dítě ale stále preferuje obrázky, které jsou pro něj srozumitelné, tzn. realistické nebo naturalistické. Příhoda uvádí, že dítě je schopné estetického vnímání až od věku 10 let. Pro vývoj estetického vnímání je ale nejdůležitější předškolní věk. Uvádí se tři stupně vývoje estetického vnímání dítěte v předškolním věku. První stádium začíná u dítěte kolem tří let věku. Dítě vnímá a poznává jednotlivé obrázky, není však schopno vidět obraz jako celek. Je třeba se mu věnovat a jeho estetické vnímání prohlubovat, aby v tomto stádiu „nezakrnělo“ do mladšího školního věku. Druhé stádium přichází kolem pěti let věku dítěte. Dítě začíná obraz prociťovat hlouběji a je schopno posoudit jednotlivé kategorie jako je barevné pojetí a barevné propojení jednotlivých objektů. Ve třetím stádiu jsou děti již schopné vnímat dílčí charakteristiky obrazu a dokáží pochopit umělcův záměr.

7.2. Vývoj dětské kresby

Vývoj dětské kresby je důležitý na estetický vývoj jedince. Dítě začíná kreslit stylem čáranic. Do dvou let věku dítěte jde o bezobsažné čáranice, které neznázorňují žádné věci ani představy. Dítě čmárá pro radost z pohybu a z radosti z toho, že něco vytváří. Pohyb tužky vychází nejprve z ramenního kloubu, poté se přesouvá do lokte, kdy dítě je schopno kreslit svislé a vodorovné čáry, končí u pohybu zápěstí a prstů, které umožňuje dítěti kreslit kola, ovály a spirály. Dítě zatím nemá správný úchop a na tužku přehnaně tlačí. Časem se z bezobsažných čáranic stávají čáranice asociativní, kdy dítě kreslí to, na co zrovna myslí. Poté může jedna kresba znamenat více věcí a podle nálady se mění. Mezi druhým a třetím rokem se čáranice stávají obsažné a dítě dopředu ví, co bude kreslit, i když výsledek není na první pohled jednoznačný. Dítě začíná kreslit obličej, který je znázorněn kruhem a uvnitř čárami, které představují oči, nos a pusy.

Mezi třetím a pátým rokem věku dítěte dítě opouští čáranice a dostává se do období naivního realismu. Dítě kreslí, co zná, ale není schopno kreslit, co vidí. Toto období se považuje za období vrcholící fantazie, kdy se neřídí skutečností ani pravidly perspektivy. Dítě uplatňuje znakovou kresbu, kde nejpodstatnější rysy shrnuje do jednoduchých znaků. Taky v tomto období uplatňuje takzvané rentgenové vidění, při kterém deformuje a překlápí tvary. Také zde začíná kresba lidských postav – hlavonožců. Kruh představuje hlavu i tělo současně. Od kruhu jsou vedeny čáry znázorňující ruce a nohy. Tvary se opakují a dítě má radost z toho, že si tvary jsou podobné. Dítě je ale omezeno okraji papíru, které považuje za okraje světa. Kolem šestého roku dítě začíná kreslit postavy složitější, začíná se objevovat trup a dítě je schopné rozeznat pohlaví postav.

Mezi šestým a desátým rokem se dítě dostává do období vizuálního realismu, kdy se dítě snaží kreslit, co vidí a kresba je často přeplněna všemožnými detaily. Dítě je schopno kreslit podle předlohy a snaží se o nejrealističtější znázornění. V kresbách se snaží vyjádřit pohyb a vztahy jednotlivých věcí. Při kresbě postavy je dítě schopné kreslit obličej i z profilu.

Kolem desátého až jedenáctého roku nastává krize dětské kresby. Ta je udaná tím, že dítě by chtělo kreslit přesně podle skutečnosti, ale chybí mu zručnost

a cvik uskutečnit takové kresby. Dítě často odkládá tužku a ke kresbě se vrací až po letech, nebo s kresbou končí úplně.

7.3. Grafomotorický vývoj

Cílem grafomotorického vývoje je, aby se dítě naučilo správnému úchopu psacího nástroje. Pro dítě je důležité a zábavné snažit se zaznamenat skutečnost tak, jak jí v daném stupni vývoje vidí. S vývojem dětské kresby se zdokonaluje i grafomotorika dítěte. Samozřejmě stejně jako u vývoje kresby je grafomotorický vývoj ohraničen věkem, ale každé dítě se vyvíjí jinak rychle.

Do jednoho roku se dítě učí uchopovat předměty a pastelky. Kolem třetího měsíce je úchop spíše náhodný než záměrný. Po čtvrtém měsíci dítě drží pastelku v dlani, proto se úchopu říká dlaňový úchop. Kolem jednoho roku dítě začne uchopovat pastelku klíšťovitě – používá palec a ukazováček.

Dítě mezi prvním a druhým rokem drží pastelku v dlani. Úchopu se proto říká dlaňový. Pastelka je pro něj něco nového, neobjeveného a dítě s kresbou experimentuje. Dlaň, ve které dítě drží pastelku, je kolmo na podložku a dítě není schopné koordinovat pohyb. Dítě zatím není schopné ovládat jemnou motoriku. Papír pro něj není limitem, čmáranicemi přetahuje i na plochu stolu nebo podlahy. Pastelku dítě drží křečovitě a pohyb po papíře koordinuje pohybem celé ruky, který vychází z ramene.

Mezi druhým a třetím rokem začíná dítě pastelku uchopovat třemi prsty. Pastelku drží v hrstičce, a proto se tomuto úchopu říká hrstičkový. Některé děti používají čtvrtý prst na udržení pastelky ve správném směru. Dítě už vnímá hranice papíru a snaží se zaplňovat pouze určitou část plochy. Z bezcílných čmáranic vznikají vodorovné a svislé čáry. Také začíná kreslit kruhy a je schopné je i obkreslit.

Od třetího roku dítě začíná kreslit tvary a základní postavy, takzvané hlavonožce. Z tvarů je schopné kreslit kruh, čtverec a trojúhelník, ale zatím není schopné tyto tvary pojmenovat. Je ale schopné částečně vybarvovat obrázky a své výtvary je schopné pojmenovat. V tomto období může dítě začít špatně uchopovat pastelku a mohou se vytvářet fixace špatného úchopu.

Kolem pátého roku dítěte se začíná vytvářet špetkový úchop, který je jen zásadní pro následný vývoj psaní. Do pěti let by si ho dítě mělo osvojit, aby si ho správně

zafixovalo pro pozdější učení se psaní. Dítě v tomto období je schopné spojit body k sobě, nebo dokáže nakreslit kříž. Postavy hlavonožců začínají být propracovanější

Od pátého do sedmého roku dítě kreslí postavy s detaily a končetinami. Mělo by už zvládat nároky na požadavky rychlosti a koordinace na školách a špetkový úchop by měl být zafixovaný. Po sedmém roku dítě začíná písmo přizpůsobovat svým individuálním potřebám.

7.4. Činnosti rozvíjející jemnou motoriku

V předškolním věku je důležité co nejvíce rozvíjet jemnou motoriku, která jde ruku v ruce s nácvikem psaní. Mezi rukodělné činnosti patří zejména navlékání korálků. Alternativou korálků mohou být těstoviny, knoflíky a různé plody stromů a keřů. U Knoflíků můžeme také rozvíjet jemnou motoriku přes jejich přišívání nebo celkového prošívání látky. Zaměstnávání malých prstíků lze také modelováním. Ať už to jsou různé plastelíny, kdy mohou kombinovat barvy, tak třeba práce s keramickou hmotou, kterou mohou následně glazurovat, vypálit a pak jim jejich dílo vydrží, dokud se nerozbije. Ale i tehdy by se dala zapojit jemná motorika a to tak, že by si dítě zkusilo své keramické dílo znovu slepit.

8. Grafomotorická část a nácvik psaní

Grafomotorika je soubor činností, které pomáhají dítěti se správným nácvikem kreslení a později i psaní. Zahrnuje koordinaci oka a ruky, správné uchopení psacího/kreslicího náčiní a uvolnění ruky pro další vývoj kresby/psaní. (Viz obrazová část č. 2)

8.1. Pracovní sešit

Cvičení ve svém pracovním sešitě jsem srovnávala od jednoduchého ke složitějšímu, od grafomotorických cvičení po cvičení částečně grafomotorická a částečně spojená s nácvikem psaní, až po cvičení zaměřené na nácvik psaní. Inspirovala jsem se sešity zaměřenými na jednotahové obrázky (takzvané jednotážky) a na sešity zaměřující se na dokreslování obrázků a zapojování fantazie.

U dětí jsou velice oblíbené spojovačky, kdy na začátku nikdo neví, jaký obrázek se na konci objeví. Vybrala jsem dvě takové činnosti. Při jedné jde o spojování

bodů podle čísel, kdy na konci dětem vyjdou tři geometrické tvary v sobě. V druhé variantě nespojují podle číslic, ale podle odlišných bodů a na konci jim vyjdou tři čtverce, dva kruhy a dva trojúhelníky. Cílem je, aby si dítě rozcvičilo ruku a zaměřilo se na spojování bodů.

Další činností je obtahování čar podle vzoru. Nejprve si dítě obtáhne cestu, která je předvolená a poté se jí snaží zopakovat o řádek níže. Vybrala jsem tři varianty křivek, kde si dítě vyzkouší obloučky a ostrá lomení. Výsledkem této činnosti by mělo být, aby se dítě naučilo přesnému obtahování čáry a následnému zkopírování, které vede k nácvičku psaní.

U třetí činnosti jsem pokračovala v uvolňovacích cvičeních, kdy jsem se speciálně zaměřila na psaní oběma rukama současně. Tato činnost je pro děti sice náročnější, ale zároveň napomáhá dítěti soustředit se na činnost, kterou vykonává. Musí zaměřit celou svojí pozornost na tuto činnost a soustředit se na obě ruce zároveň.

Další činností je spojování předmětů různými tahy. Dítě má za úkol najít dva shodné předměty a spojit je k sobě čarou, která od předmětů vychází. Předměty jsem volila takové, se kterými by se dítě mělo setkávat nebo je znát z obrázkových knížek. V celém sešitě jsem se snažila vyvarovat předmětům moderní doby, ale nakonec jsem musela uznat, že se tomu nedá zcela vyhnout. Proto jsem jednu dvojici určila počítač a router. Myslím si, že v dnešní době to jsou předměty, se kterými se dítě denně setkává. Mezi další předměty jsem zařadila traktor a vozík a telefon se sluchátkem. Tyto věci se již ve větších městech nedají skoro zahlédnout, ale předpokládám, že z obrázkových knih a malých měst nevyumizí.

Pátý a šestý úkol si je velice podobný. V pátém úkolu mají děti před sebou písmena, která mají za úkol zajímavě dokreslit. Písmena samotná jsem vybočila z jejich běžné osy, aby dítěti pomohlo se nesoustředit na písmeno jako takové, ale na to, co jiného by mohli představovat. V druhé variantě jsem jim nedala celá písmena, ale jen jejich části. Úkol je stejný. Děti mají za úkol tato nedodělaná písmena přetvořit na příšerky. Cílem je si oddychnout od náročných úkolů a zkusit si trochu pohrát s písmeny, se kterými se budou po zbytek života setkávat.

V dalším úkolu jsem se opět zaměřila na rozcvičování ruky a soustředění se na linku. Dítě má před sebou ležatou osmičku, kterou obtahuje. Nejprve jednou, potom druhou rukou a nakonec obouruč. Při obtahování linky oběma rukama nezáleží na tom, zda dítě bude obtahovat stejným směrem nebo půjde po lince v protisměru. Úkolem je, aby se soustředilo na přesnost a rozcvičilo si zápěstí.

Další dvojice úkolů je začátkem nácvičku psaní. V první části úkolu mají děti před sebou nakreslený strom z jednotlivých písemek. Jejich úkolem je na stromě dokreslit větve a listy po vzoru stromu samotného. Je to úkol zaměřený na fantazii a na procvičení písmenek, které již děti znají. Není zaměřený na nácvičku psacího nebo tiskacího písmene, jde spíše o představivost a o procvičení již naučených písmen. V druhé části mají děti za úkol nakreslit sami sebe podle vzoru stromu. Stejně jako u kresby stromu je celkem jedno, zda budou děti používat psací nebo tiskací písmena, důležité je procvičit si písmena, které děti už umí a zároveň zapojit představivost.

Desátým úkolem je hledání a psaní písmen. Máme zde tři postavy – holku Cecilku, hrocha Herberta a kocoura Norberta. Děti mají za úkol nejdříve najít a pak přepsat jejich jména. Je to další činnost na nácvičku psaní a na rozpoznávání jednotlivých písmen. Děti už nevolí písmena, co znají, ale musí hledat konkrétní písmena a ty pak znovu vypsát.

Jedenáctý úkol by mohl být pro prvňáky možná trochu složitější, ale praxí jsem si ověřila, že tato činnost nedělá dětem větší potíže, než ostatní. Jedná se o práci s homonymy. To se děti učí až ve vyšších ročnících. Zvolila jsem ale homonyma, která jsou nejjednodušší a děti se s nimi setkávají v každodenním životě. Z didaktické části vyplynulo, že s tím opravdu děti nemají problém.

Posledním úkolem je podobně, jako při kresbě stromu z písmen, vytvoření obrazu z písmenek. Ty jsou ale uspořádány jinak, než v předchozím úkolu. Zatímco v předchozím úkolu byla písmena poskládána vedle sebe do tvaru stromu, zde jsem tvořila obrázky vycházející z tvarů písmen a pokoušela jsem se je dát dohromady do tvarů lidí a zvířat.

9. Geometrická část

Pro geometrickou část jsem si vybrala jako vzor dva ilustrátory – Miloše Nolla (Vančurová, 1989) a Květu Pacovskou (Pacovská, 2012). U Miloše Nolla mě nadchla jeho spolupráce s Evou Vančurovou na souboru sešitů o bystrém Filipovi, konkrétně pak sešit Filip rozum bere, kde si Miloš Noll hraje s tvary a učí děti se v nich orientovat a hledat je ve skutečném životě. Květu Pacovskou znám jako ilustrátorku dětských knih a říkadél, ale od její poslední výstavy Maximum Contrast na ní koukám i jako na perfektní grafičku a umělkyni. Její hra se základními tvary je naprosto dokonalá. Tyto dvě autority mi pomohly vytvořit pracovní sešit zaměřený na geometrii.

V pracovním sešitě jsem se zaměřila na tři základní geometrické tvary – kruh, čtverec a trojúhelník. Úkoly jsem skládala od jednoduchých po složité, aby se při vyplňování postupovalo plynule a nemuselo nárazově překonávat přehnaně velké překážky. Cílem tohoto sešitu není, jako u grafomotorické části, děti připravit na psaní a pomoci jim v průběhu první třídy, ale rozvinout jejich vnímání, naučit se dívat kolem sebe a spojovat si kontexty. Úkoly v sešitě jsou pojaté hravou formou, kdy by na konci práce dítě mělo mít krásně vybarvený sešit.

Sešit jsem rozdělila na dvě části. V první části děti vyplňují zadané úkoly, hledají a skládají tvary. Druhá část je doplňková – jsou to listy z tvrdšího papíru, na kterých jsou natištěné různé geometrické tvary, které si dítě vystřihne spolu s obálkou, do které si následně tvary uloží. S vystřiženými tvary pak pracuje ke konci pracovního sešitu. (Viz obrazová část č. 2)

9.1. Rozdělení pracovního sešitu

Geometrický sešit jsem pojala jako hru s tvary, které jsem nejprve představila a pak utvořila hry, kdy dítě tvary kombinuje a hraje si s nimi.

Ve vystřihovací části jsem začala obálkou, kterou si dítě vystřihne a slepí. Poté si vystřihne základní geometrické tvary, které si může vybarvit a schovat do obálky. Poslední jsou čtyři kruhy oboustranně barevné, které vystřihuje nejen jako celek, může si vystřihnout kruh na poloviny, ale i na čtvrtiny. Na konci vystřihování by dětem měly zůstat čistě jen desky.

V samotném pracovním sešitě jsem začala od jednotlivých tvarů. Kruh, čtverec a trojúhelník. Ve všech třech případech jsem začala představením tvaru a jejich dělením. Kruh jsem rozdělila na dílky koláče, čtverec jsem rozdělala na menší čtverce a trojúhelníky jsem poskládala do tvaru kytky.

První úkol je pro všechny tři tvary stejný. Rozhlédnout se kolem sebe a najít co nejvíc věcí, které mají tvar kruhu, čtverce a trojúhelníku, a které následně nakreslí na papír do prázdných tvarů. Tyto činnosti mají rozvíjet dětské vnímání světa a jejich představivost.

Poslední činnosti s jednotlivými tvary jsou lehce rozdílné. U kruhu mají za úkol dokreslit do kruhů plodiny, které jsou kulaté, aby miska s ovocem byla plná. U čtverce vybarvují kachličkovou mozaiku tak, aby se barvy pravidelně opakovaly. Nakonec z trojúhelníků byl poskládaný jehličnatý les, kterému chybí kmeny a který je třeba vybarvit. U těchto činností děti rozvíjejí jemnou motoriku tím, že přesně vybarvují předem připravené tvary.

Další úkoly jsou už zaměřené na všechny tvary dohromady. První z této série úkolů je tvarová mozaika. Děti mají rozkreslenou mozaiku, kterou mají podle vzoru doplnit a vybarvit. Pointa tohoto úkolu není poskládat tvary vedle sebe, ale různě přes sebe. Vybarvovat pak nemají jednotlivé tvary, ale výseče, které jim vznikly překrýváním tvarů. Tato činnost má dítěti pomoci uvolnit ruku pomocí kreslení tvarů a vybarvování je zaměřeno na rozvoj jemné motoriky.

Hledání tvarů v pokoji je další činnost, při které mají děti za úkol hledat kruhy, čtverce a trojúhelníky. Celý úkol je situován do dětského pokojíku, ve kterém se nachází předměty, které mají různé tvary a velikosti a které má dítě najít a vybarvit. V pokoji nakresleném přes celou čtyřstranu, není moc věcí a pokoj tak vypadá vybydlený. Dalším úkolem tedy je, aby si děti do pokojíku dokreslili vlastní hračky. Celkově jsou úkoly zaměřeny na tvořivé myšlení a rozvoj jemné motoriky. Druhý úkol je spíše oddechové cvičení, aby se děti uvolnily po hledání tvarů.

K poslední čtveřici úkolů je potřeba vzít si vystřížené tvary z předchozího sešitu. V první části mají děti předem předkreslené tvary, na které přikládají tvary vystřížené. Na další, prázdné straně mají děti za úkol sami něco vytvořit z vystříhaných tvarů, poté je obkreslit a vybarvit. Úkoly jsou zaměřené na rozvoj dětské fantazie a rozvoj jemné motoriky obkreslováním tvarů.

ZÁVĚR

Zadáním mé bakalářské práce bylo vytvořit pracovní sešit, který by dětem pomohl rozvíjet jemnou i hrubou motoriku. Ale hlavním cílem bylo vytvořit sešit, který by nebyl vizuálně přeplácáný a dítě aby mělo na každý úkol dostatek prostoru.

Pracovních sešitů existuje mnoho a úkoly v nich jsou si velice podobné. Vzala jsem úlohy, které jsem již dříve s dětmi dělala, úkoly které jsem jako malá měla ráda a úkoly zaměřené na tvořivé myšlení. Dala jsem jim vlastní formu a prostor v sešitě a díky tomu se podařilo vytvořit toto dílo.

Každý jeden sešit je vytvářen jinou formou vycházející z vývoje sešitu. V grafomotorické části jsem nechtěla zbytečně rozrušovat barvami, zatímco v geometrické části jsem se naopak snažila zaplnit prostor, ale nechat při tom dítěti místo na jeho vypracování.

Snažila jsem se také řídit Šaldovým článkem Kniha jako umělecké dílo, a snažila jsem se tak postupovat při tvorbě svých pracovních sešitů. Kniha, stejně jako pracovní sešit, by měla sama o sobě být uměleckým dílem, na něž se rádi podíváme a které, v případě pracovního sešitu, budeme s radostí vyplňovat.

Použitá literatura

Březinová, Lenka. 2007. *Slabikář do světa slov.* Plzeň : Fraus, 2007.

Čížková, Miroslava. 2006. *Metodika pro učitele k výuce českého jazyka v 1. ročníku ZŠ.* Praha : Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-957-2.

Holešovský, František. 1989. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež.* Praha : Albatros, 1989.

Hřebejková, Jarmila. 1960. *Slabikář.* Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1960.

Karel, Fabel. 1981. *Současná typografie.* Praha : Odeon, 1981.

Lencová, Radana. 2008. *Comenia Script: praktický manuál.* Praha : Svět, 2008. ISBN 978-80-902986-9-9.

Pacovská, Květa. 2012. *Alphabet.* Hong kong : autor neznámý, 2012.

Pecina, Martin. 2012. *Knihy a typografie.* Brno : Host, 2012. ISBN 978-80-7294-813-0..

Stehlíková, Blanka. 1984. *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež.* Praha : Albatros, 1984.

—, **1979.** *Současná ilustrace dětské knihy.* Praha : Odeon, 1979.

Šalda, F. X. 1905. *Knihy jako umělecké dílo. Typografia XVI.* 1905.

Twemlow, Alice. 2008. *K čemu je grafický design?* Praha : Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-027-3.

Vančurová, Eva. 1989. *Filip rozum bere.* Praha : Albatros, 1989.

Vladislav, Jan. 2015. *Kouzelný slabikář.* Praha : Albatros, 2015. ISBN 978-80-00-03974-9.

Zdenka, Kreislová. 2008. *Příručka pro učitele i rodiče prvňáčků nabízí rady a náměty k poutavému, hravému i poučnému, především však nestereotypnímu vyučování.* Praha : Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2038-8.

Žáček, Jiří. 1992. *Slabikář.* Praha : Alter, 1992.

Internetové odkazy

International Standard Book Number. Wikipedia. [online]. [cit. 2016-05-10].

Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/International_Standard_Book_Number

Vývoj estetického vnímání. . [online]. [cit. 2016-06-10]. Dostupné

z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/122242/SpisyFF_267-1986-1_6.pdf?sequence=1

Kniha jako umělecké dílo. . [online]. [cit. 2016-06-10]. Dostupné

z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/soubory/FXS/KP6/1.pdf>

Oldřich Hlavsa. . [online]. [cit. 2016-06-15]. Dostupné

z: <http://www.oldrichhlavsa.cz/cs/osobnost/>

Milan Grygar. . [online]. [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/milan-grygar-2554/>

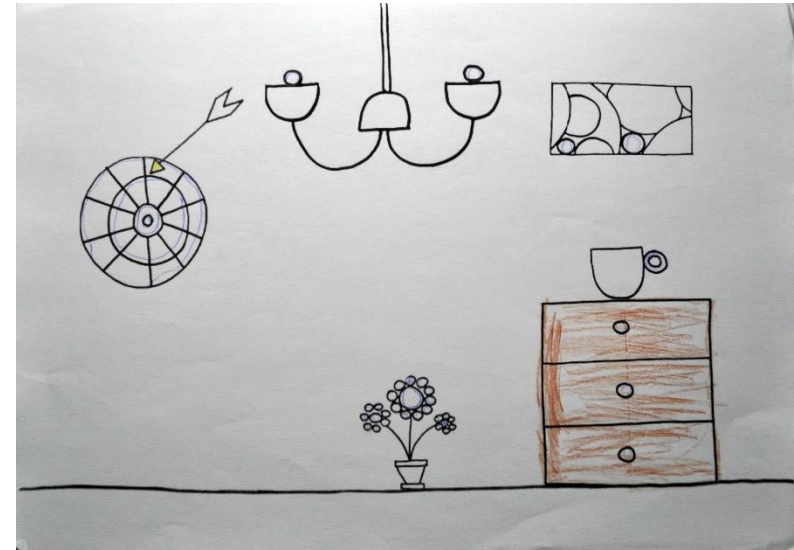
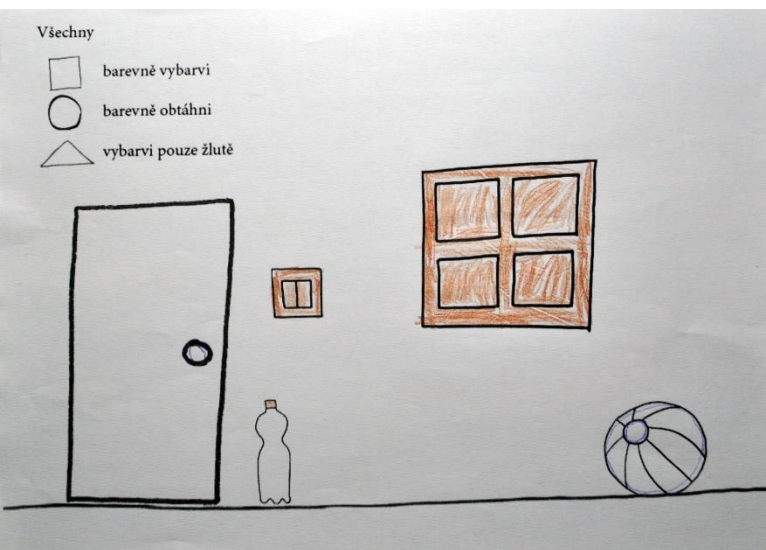
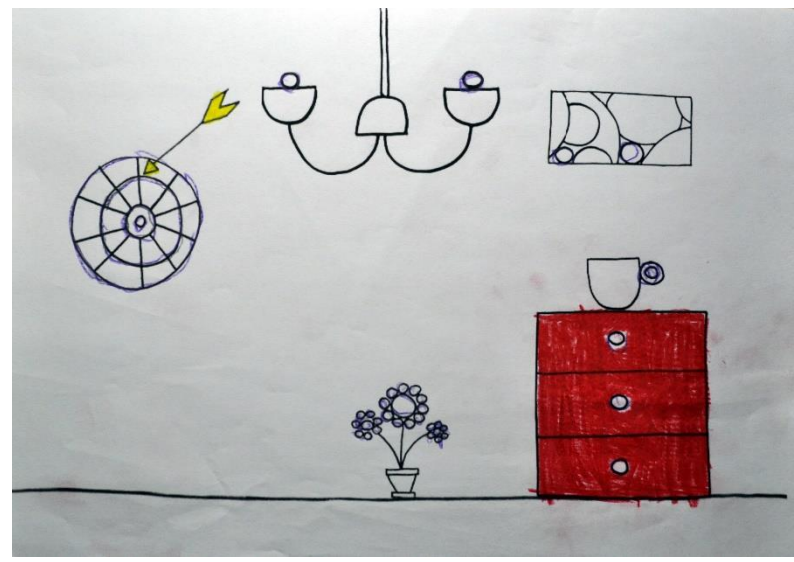
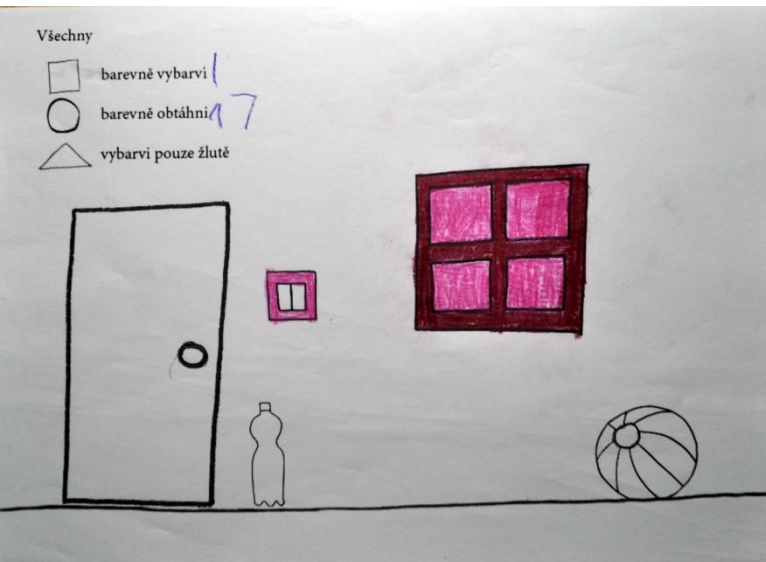
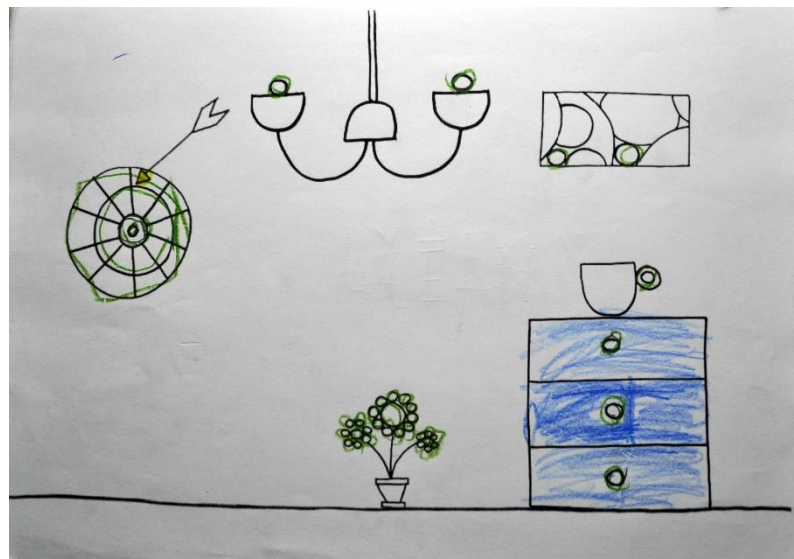
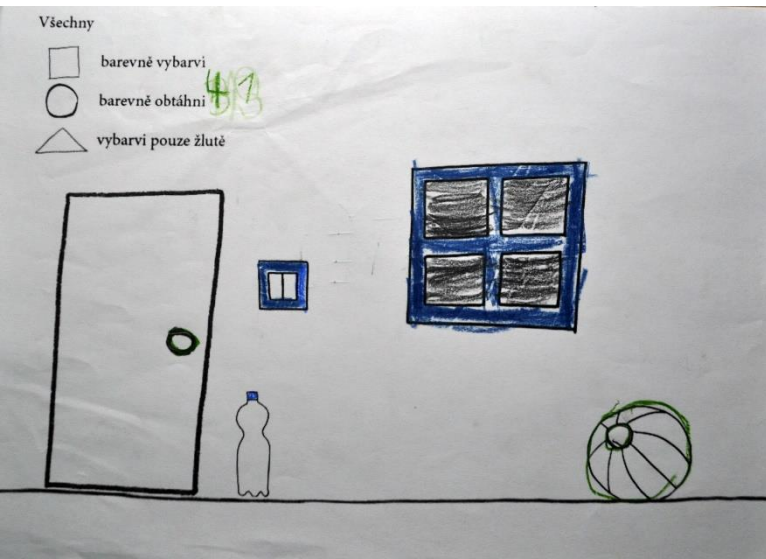
Grafomotorika. . [online]. [cit. 2016-05-01]. Dostupné

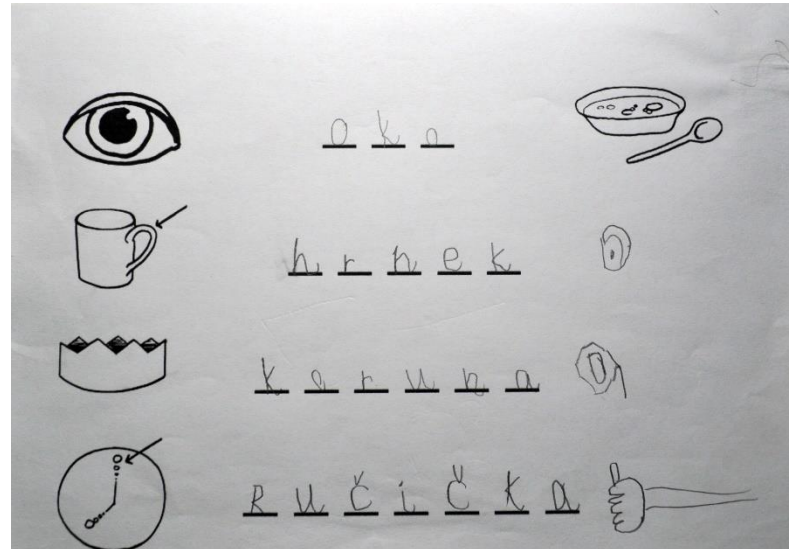
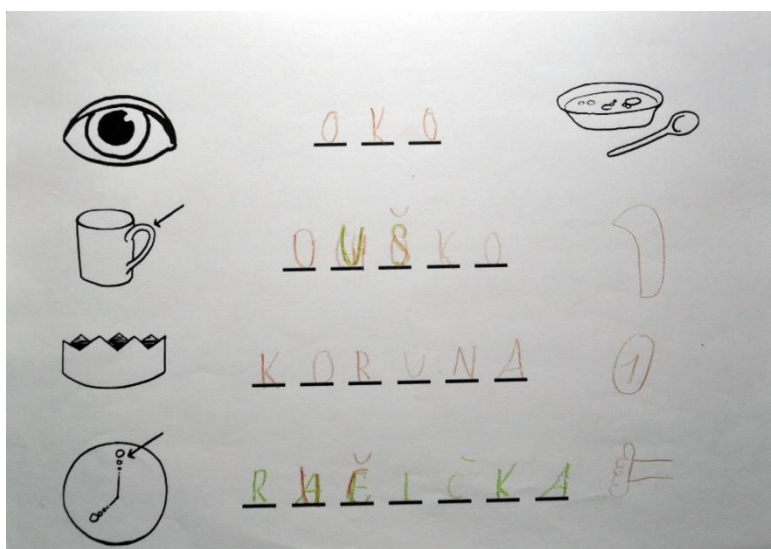
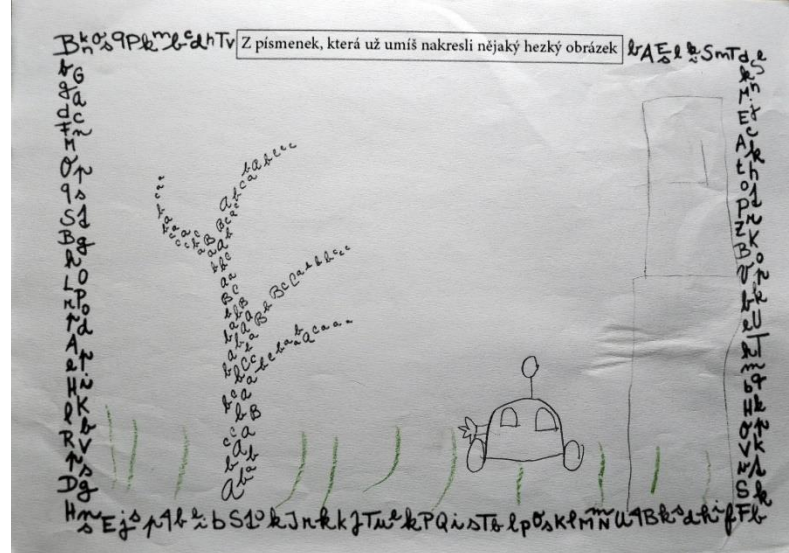
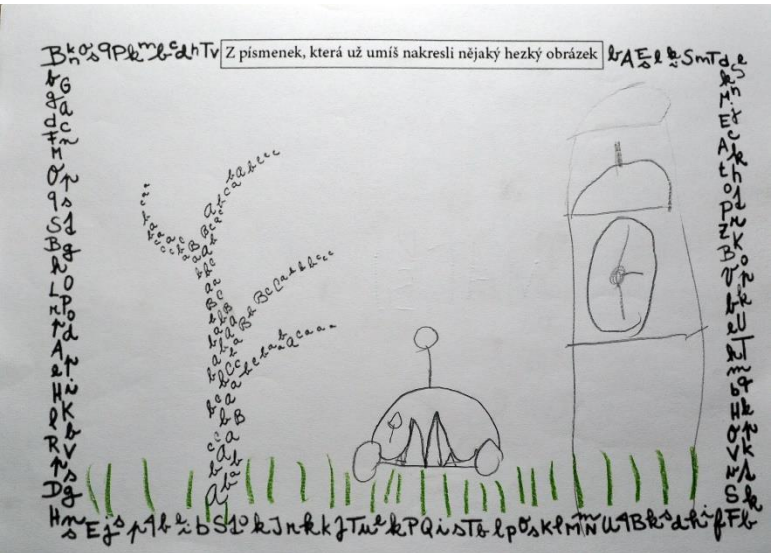
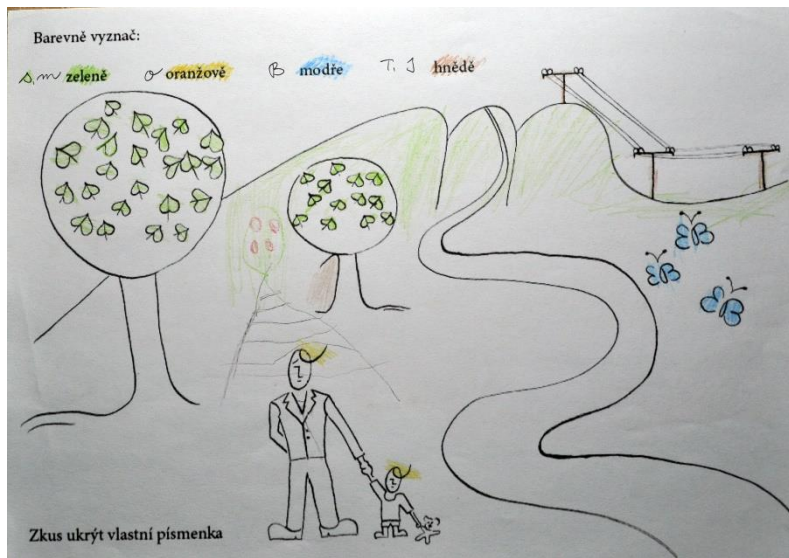
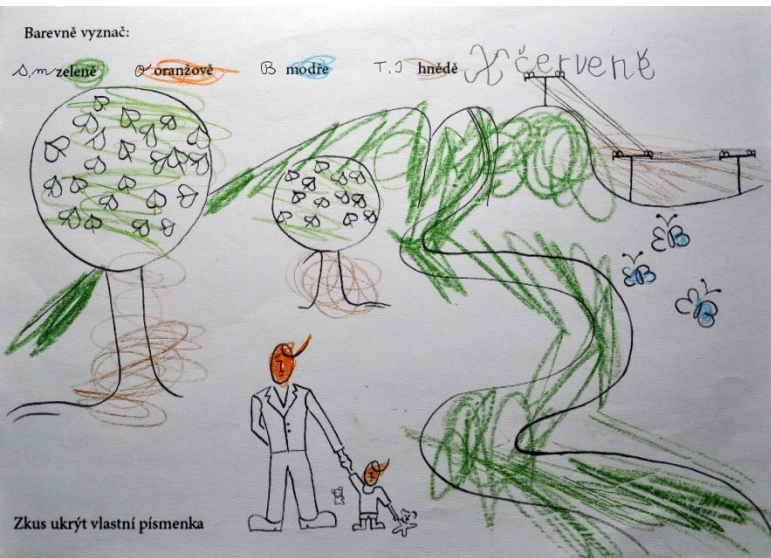
z: <http://www.grafomotorika.eu/>

Yn Kim. . [online]. [cit. 2016-05-27]. Dostupné z: <http://www.ynkim.com/>

Seznam příloh

Obrazová příloha č. 1

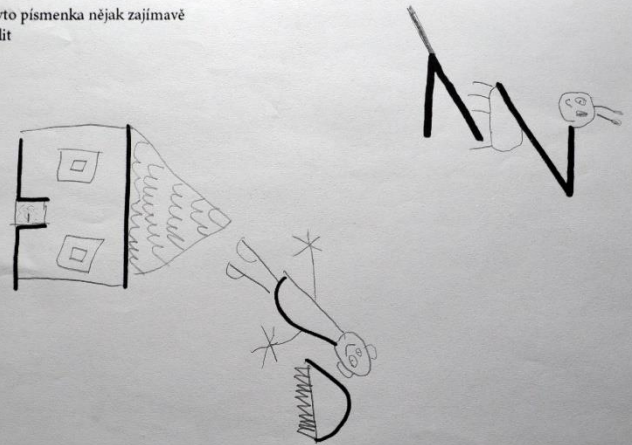

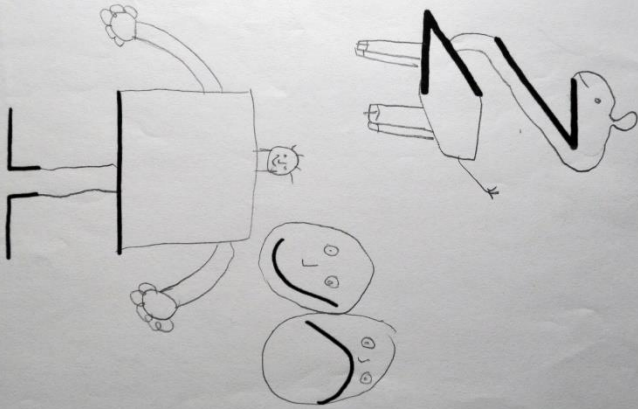
Připomíná ti písmenko nějaký obrázek nebo nějakou věc? Zkus ho dokreslit.

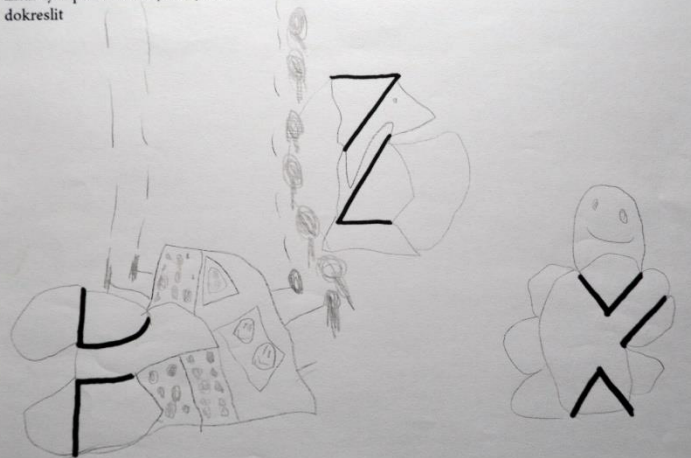
Zkus tyto písmenka nějak zajímavě dokreslit

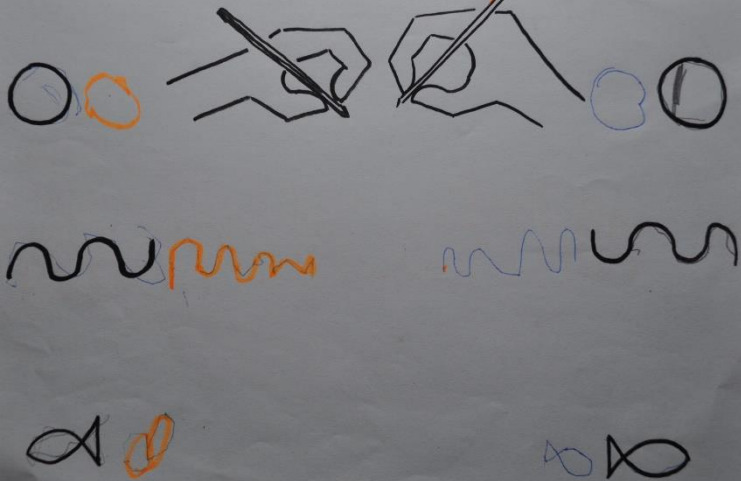
Zkus tyto písmenka nějak zajímavě dokreslit

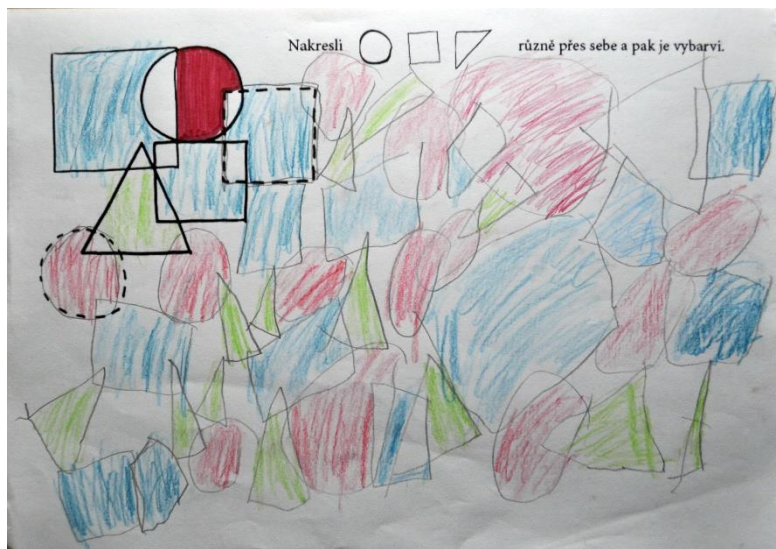
Zkus tyto písmenka nějak zajímavě dokreslit

Běma rukama najednou nejdříve obkreslí a poté vedle nakreslí.

Nakresli různé přes sebe a pak je vybarvi.

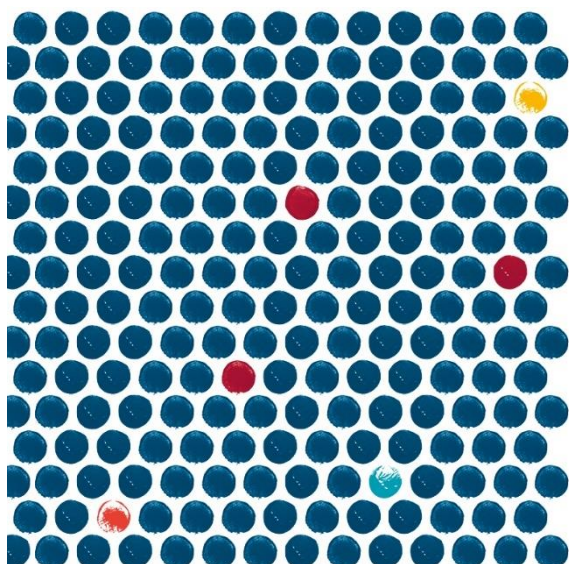

Obrazová příloha č. 2

Pracovní sešit Geometrie

Veronika Filčíková

Pracovní sešit
Geometrie

KVV Pedf UK v Praze

Pracovní sešit je zaměřen na hru s geometrickými tvary. Během kreslení, vystřihování i tisknutí budeme tvary poznávat a určovat.

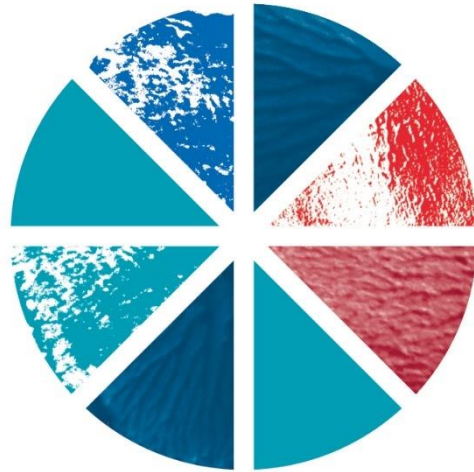
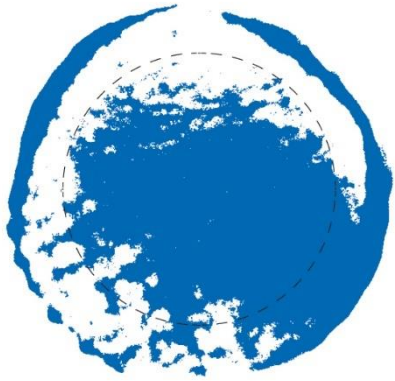
První úkol je výroba obálky. Obálka posluží k úschově vystřižených papírových tvarů. Vše potřebné nalezneš ve vložené příloze tohoto sešitu.

Odstřihni základní obrys obálky podle plných, nepřerušovaných čar. Obálku potom slož podle přerušovaných čar. Pruhované čáry natři lepidlem a zalep chlopeň.

Obálka je hotová a na další stránce vystřihni tvary a vlož je do obálky. Další tvary můžeš vyrobit pomocí bramborových razítek.

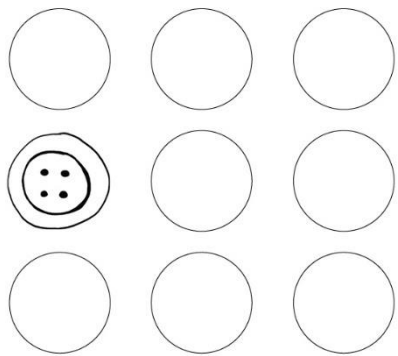

Tohle je Kruh. Kruh je kulatý a nemá žádné hrany. Můžeš ho rozdělit na víc dílů, třeba jako koláč. Kolik dílů koláče vidíš?

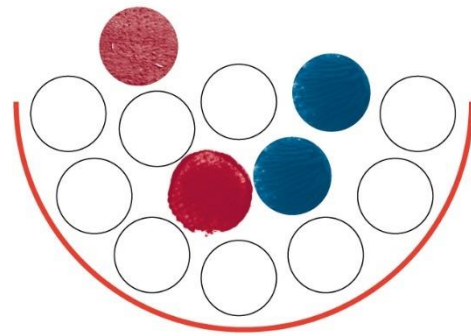

5

Rozhlédni se kolem sebe. Spousta věcí má tvar kruhu. Třeba knoflík. Nakresli do prázdných kruhů další kulaté věci.

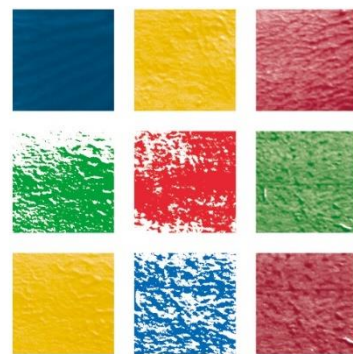
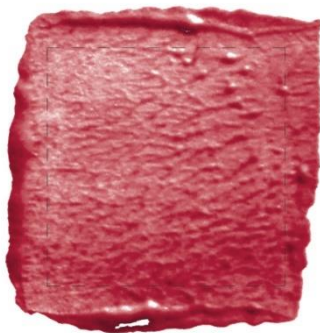

Dokonce i některé ovoce a zelenina mají tvar kruhu. Do košíku dokresli všechny kulaté plodiny, které znáš.

7

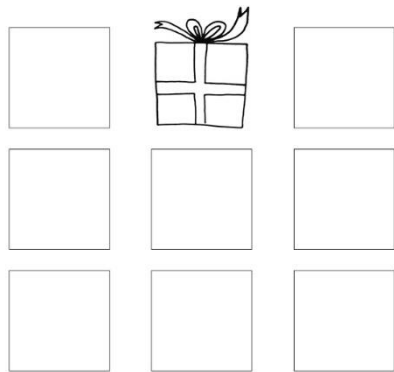
Tohle je čtverec. Má čtyři hrany a všechny strany jsou stejně dlouhé. Do jednoho čtverce se vejde spousta malých čtverečků. Kolik jich vidíš?

8

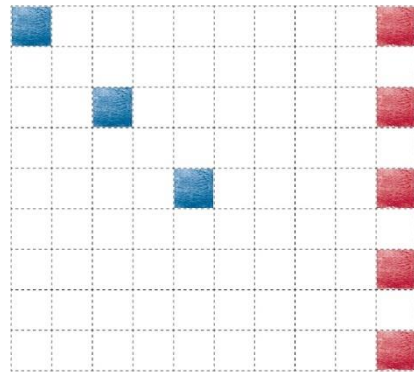
9

Rozhlédni se kolem sebe. Kolik věcí má tvar čtverce? Nakresli je do prázdných políček.

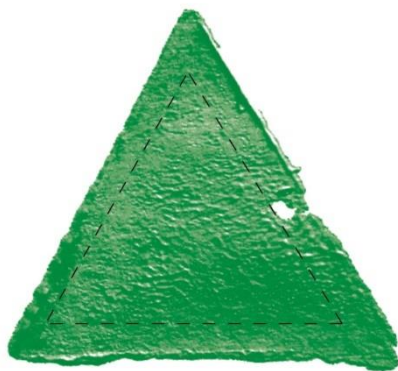
10

V koupelně jsou čtvercové kachličky. Vybarvi je tak, aby se barvy pravidelně opakovaly.

11

Tohle je trojúhelník. Má tři hrany a jeho strany mohou být různě dlouhé. Z trojúhelníků můžeš složit třeba pampelišku.

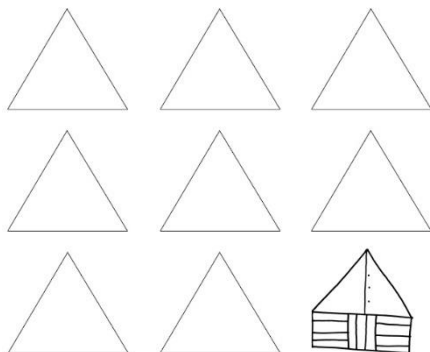

12

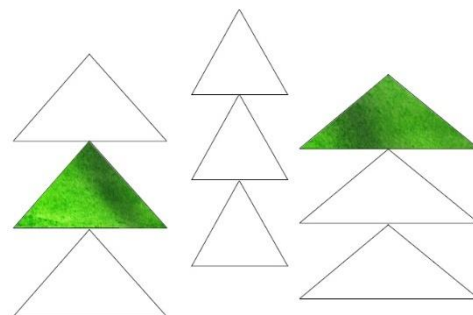
13

Rozhlédni se kolem sebe, kolik věcí má tvar trojúhelníku? Nakresli je do prázdných políček.

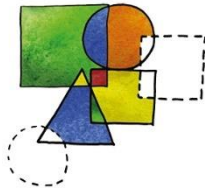
14

Z trojúhelníků můžeš sestavit jehličnaté stromy. Chybí jim ale kmen a barevné jehličí. Dokreslíš je?

15

Nakresli po celé doustraně různě přes sebe
a pak všechny tvary vybarvi. ○ △ □

16

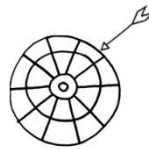
17

Na dalších čtyřech stranách uvidíš pokojíček. Rozhlédni se po něm.
Vem si do ruky tři pastelky (modrou, červenou a žlutou) a vybarvi tvary.

□ Vybarvi modře

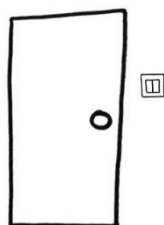
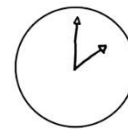
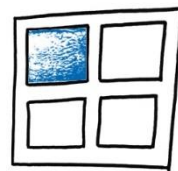
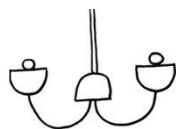
△ Vybarvi žlutě

○ Vybarvi červeně

18

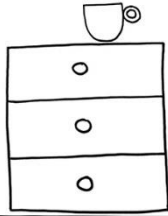
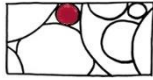
19

20

21

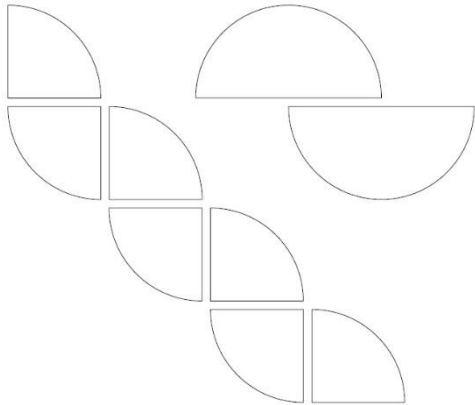
A teď si můžeš do pokojíčku nakreslit vlastní hračky. Ke dveřím nakresli třeba svoje boty, na skříňku polož nějakou hračku. Co dalšího tě napadá?

22

23

Teď si vem barevné kruhy, půlkruhy a čtvrtkruhy a zkus z nich něco poskládat.

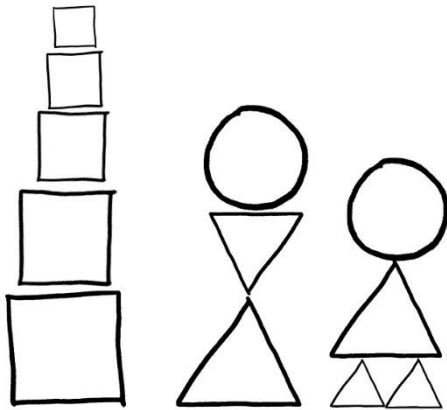

26

Co dalšího dokážeš složit z vystříhaných tvarů? Co třeba nějaký zvláštní domeček? Až budeš hotový, tvary obtáhni a vybarvi.

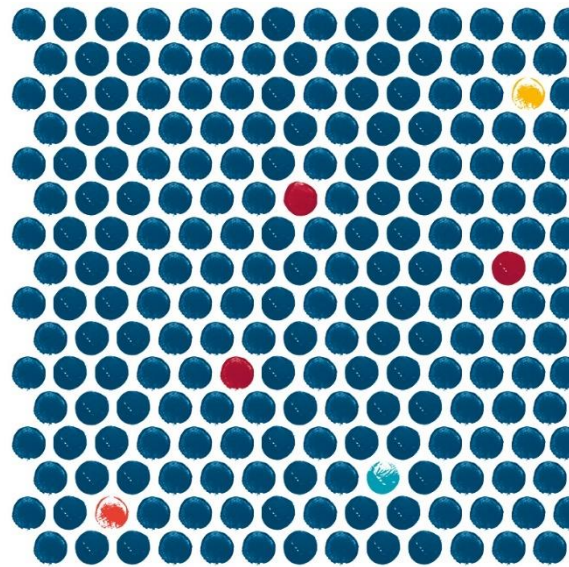
27

Teď si vem tvary, které jsi vystříhal. Zkusíme něco složit. Přilož vystřížené tvary na správná místa. Co jsme složili?

24

Z vystříhaných tvarů slož zvířátko nebo člověka. Tvary pak obkresli na papír a vybarvi.

25

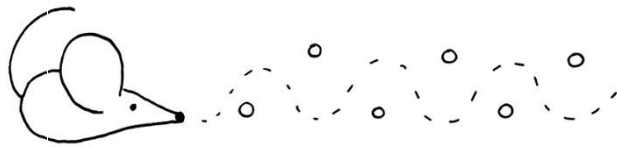
Pracovní sešit
Geometrie
Veronika Filčíková

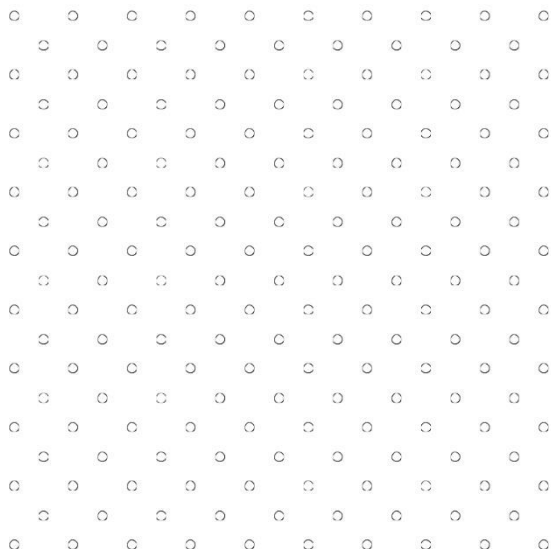
Počet stran: 28+3 přílohy
Písmo: Comenia Sans
Rozměr: 200x200 mm

Vydala KVV PedF UK v Praze
2016

Pracovní sešit Grafomotorika, nácvik psaní

Veronika Filčíková

Pracovní sešit
Grafomotorika, nácvik psaní

KVV Pedf UK v Praze

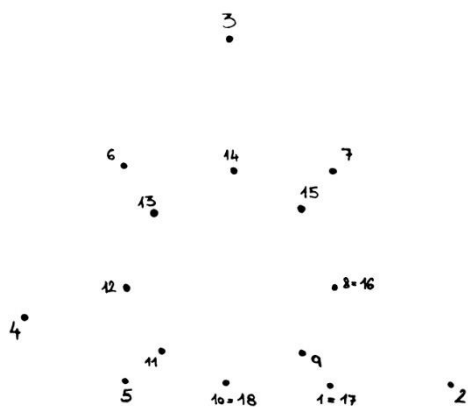
V tomto sešitě si budeme pomoci her uvolňovat ruce, aby se nám později lépe psalo.

Budeme spojovat body, obtahovat cestičky, dokreslovat písmenka a nakonec budeme i psát.

Je důležité nebát se do práce zapojit představivost. Potom si následující drobné hry budete moct pořádně užít.

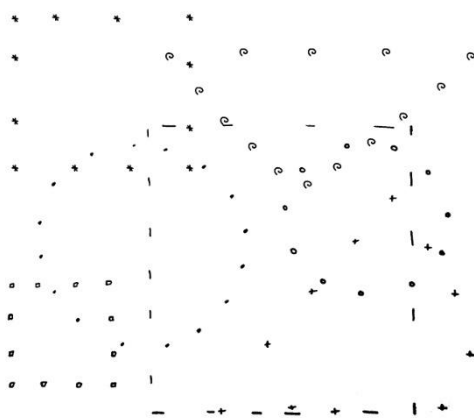
Sešit vychází jako součást bakalářské práce na KVV Pedf UK v Praze
© Veronika Filčíková
2016

Spoj číslíce, jak jdou za sebou. Tady máš malou nápovědu:
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18.

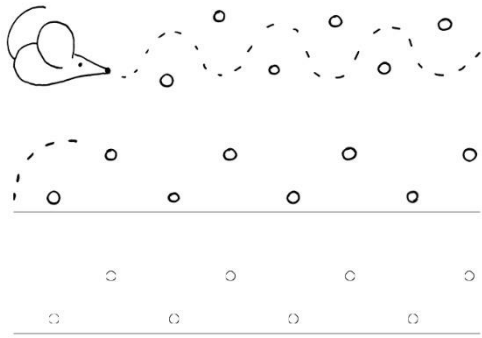

Spoj všechny:

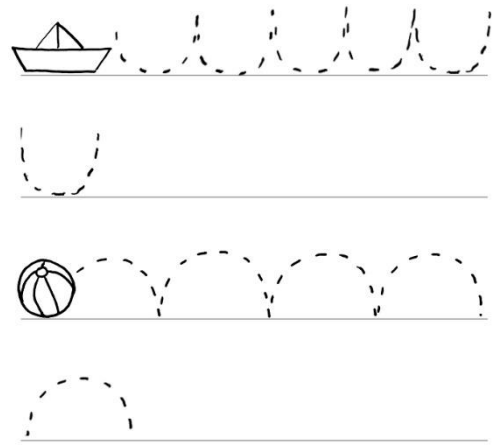
○ červeně — zeleně ○ žlutě + modře • fialově ■ hnědě * černě

Myška klíčkuje kolem pastiček, loď pluje po vlnách a míč skáče a odráží se od země. Obtáhni jejich cesty a pak je zkus nakreslit sám.

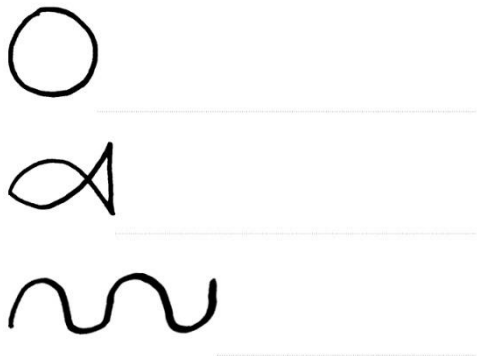
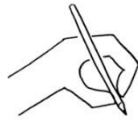

6

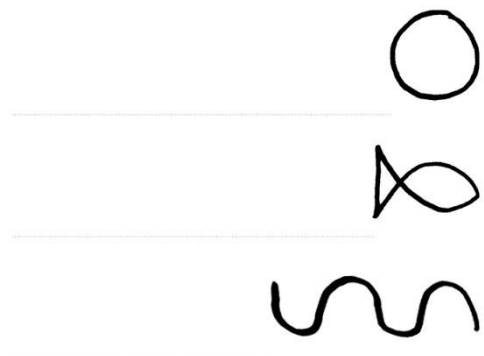

7

Obtáhni oběma rukama tyto tvary současně a potom je zkus ještě jednou nakreslit na linku.

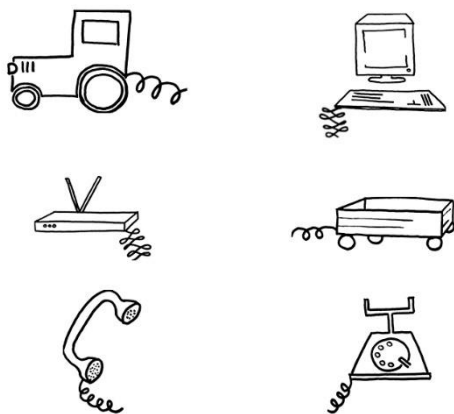

8

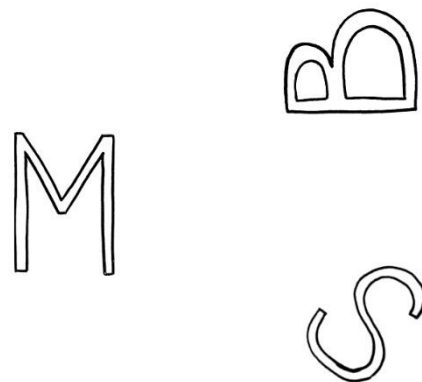
9

Propoj linkou společně šňůry věci, které k sobě patří.

10

Připomínají ti tato písmena nějakou věc nebo zvře? Dokresli je.

11

Obtáhní:

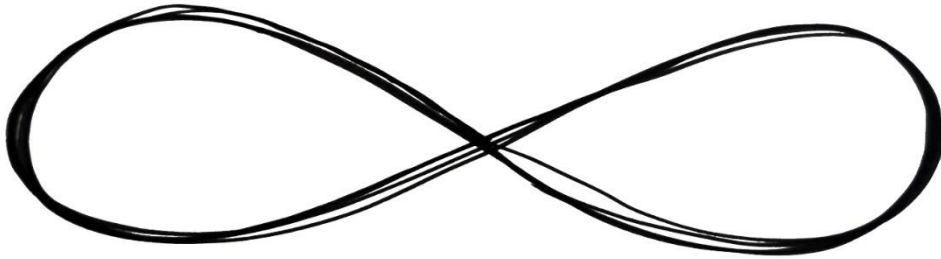
3x

3x

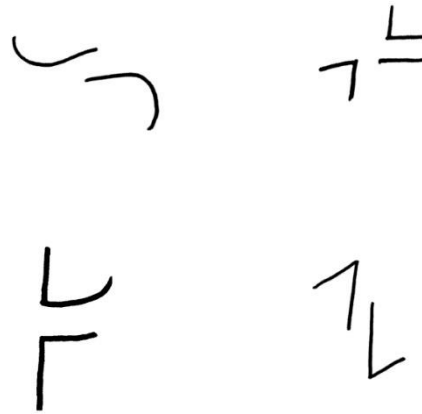
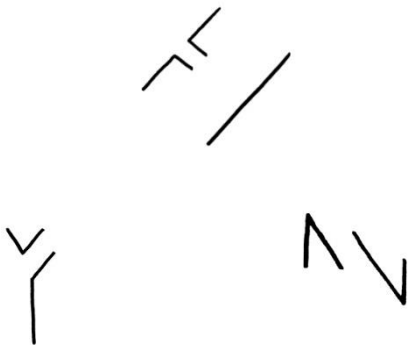
3x

12

13

Možná některá písmenka poznáš, ale nepřipomínají ti i něco jiného? Zapoj fantazii a zkus tyto dvě stránky dotvořit písmovými příšerkami.

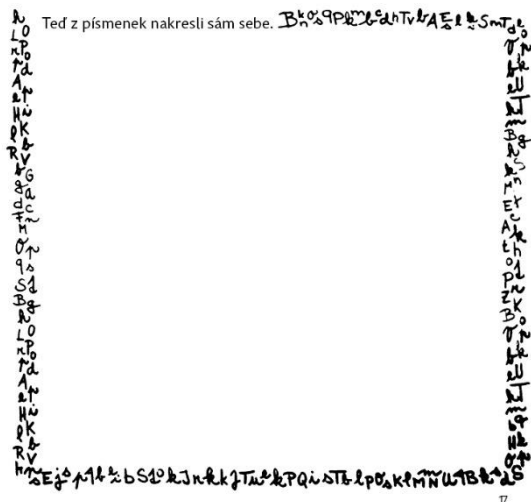
14

15

Z řady písmenek, která už znáš, přikresli ke stromu další větve a na nich listy, nebo plody.

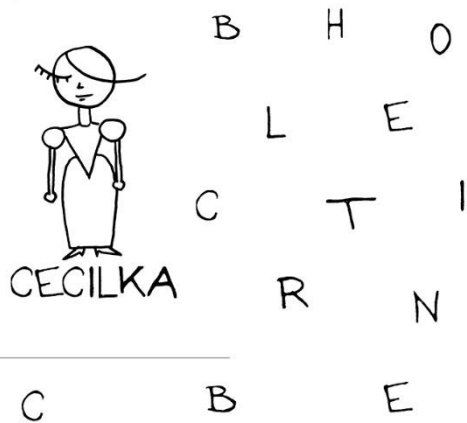

16

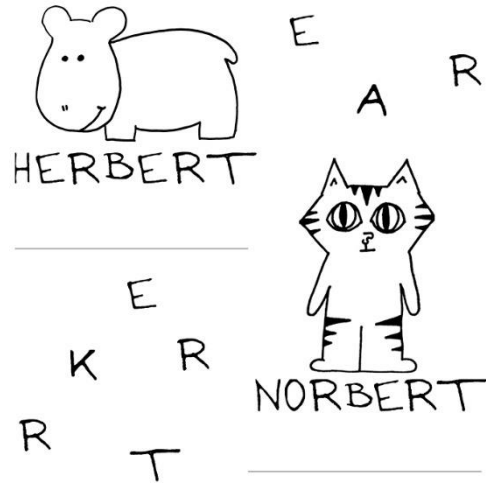

17

Slož z písmenek jména našich kamarádů. Dokážeš jejich jména napsat sám?

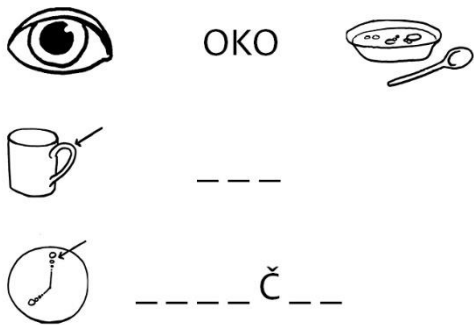

18

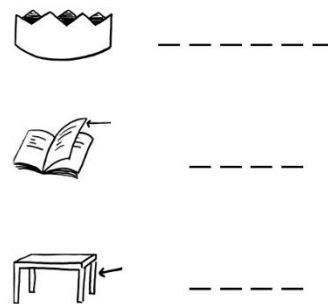
19

Některé obrázky mají více významů. Například lidské oko a oko v polévce. Najdeš i další?

20

ZÁMEK

21

Na této dvoustraně je vše poskládáno pouze z písmenek. Pán a paní venč pejska. Nakresli k nim krajinu a dalšího člověka. Ale pozor! Vše poskládej pouze z písmenek.

22

Dokresli do obrázku horskou chatu, jezero a nebo zvířátka, která se pasou na horské louce. I tady vše poskládej pouze z písmenek.

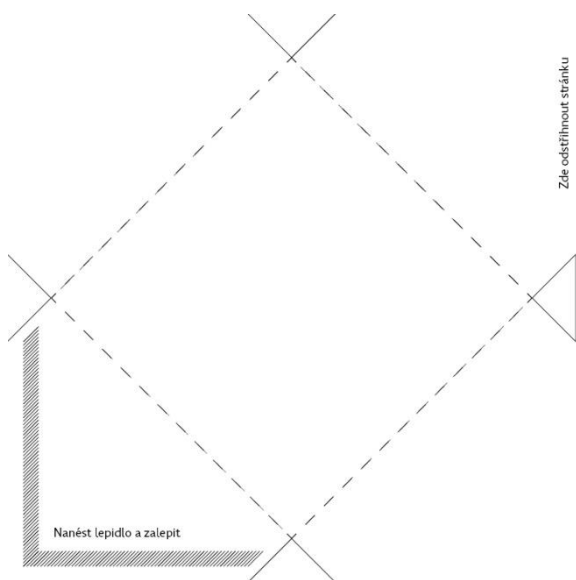
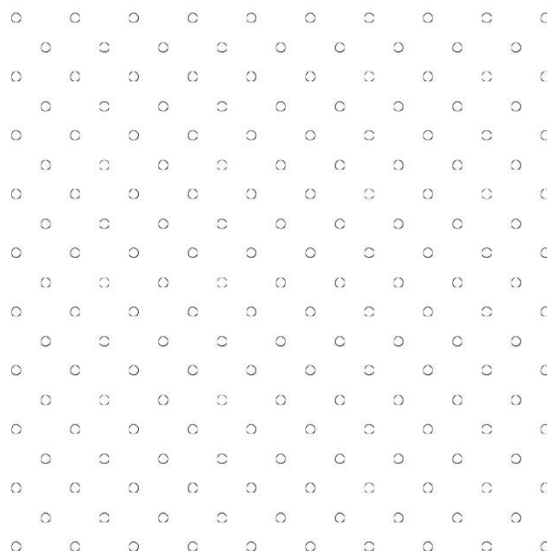

23

Pracovní sešit
Grafomotorika, nácvik psaní
Veronika Filčíková

Počet stran: 24
Písmo: Comenia Sans
Rozměr: 200x200mm

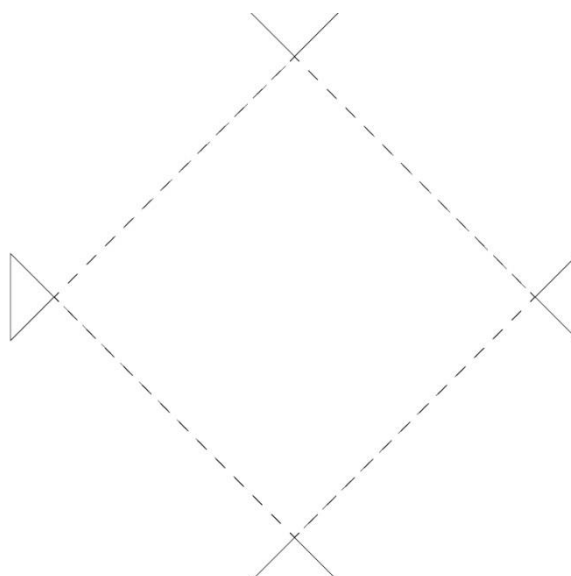
Vydala KVV Peďf UK v Praze
2016

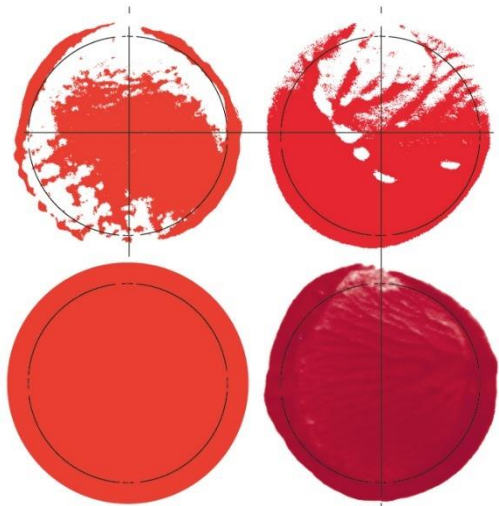

Zde odstříhnut stránku

Odstříhni základní obrys obálky podle plných,
nepřerušovaných čar. Obálku potom slož podle přerušovaných
čar. Pruhované čáry natři lepidlem a zalep chlopeč.

Vystříhni: —
Přehni: - - -
Nanes lepidlo: //

Vystřihni tvary a schovej do obálky.

